

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYDSK MAANEDSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

VED
CL. ESKILDSSEN OG H. LAUSTEN-THOMSEN

INDHOLD:

FRA LØJT SOGN

Nr. 10. 12. Aarg.

1. April 1936.

Sønderjyllands Kreditforening

Telefoner:
2008

Haderslev

2009
2010

Vejen Trælasthanvel A/S

leverer alt i Trælst, Krydsfiner, amerik. Eg „Insulite“
og andre Bygningsartikler
Eget Savværk, Pakkasefabrik, dansk Gran og Eg,
samt Stoletræ

VEJEN TRÆLASTHANDEL A/S Telef. 47

Spare og Laanekassen for Froes og Kalvslund Herreder

† Rødding
(stiftet 1872)

Kontortid 9—12 & 2—5.

Køb dansk Arbejde!

Banken for Brørup og Omegn.

Aktieselskab.

Kontortid 10—12 & 2—4.

BRØRUP.

AARHUUS PRIVATBANK

Hovedkontoret,
Aarhus.

Kjøbenhavn,
Nygade 1.

Udfører almindelige Bankforretninger.

Reserver 17 Millioner.

Støt dansk Industri

Aktieselskabet

Nordiske Kabel- og Traadfabriker

Kjøbenhavn F.

KABELVÆRK • TRAADVÆRK • VALSEVÆRK

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717
KØBENHAVN

H. Rasmussen & Co.

Aktieselskab.

Frederiksgade 37-39. Telf. 59.

Odense.

Jernstøberier.

Gummistøvler

De Forenede Teglværker

Akts. ved Aarhus Akts.

Kontor: Parkallé 15,

Telf. 644. Aarhus. Telf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radial-
sten, glass. Tagsten
og Mursten.

Graasten Bank A/S

Kontortid 10—12 & 2—4

GRAASTEN

Spare- og Laanekassen i Aarhus.

St. Torv 6. Aarhus. Telf. 101.

Kontortid: 10—1 og 3—6.

Forlang **Gulvtæpper**

fra

Sønderjyds Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

Vejen Sparekasse.

Kontortid 10—12 og 2—4.

VEJEN.

A/S *Det Nordiske
Kamgarnspinderi,
Sønderborg.*

Spare- & Laanekassen
for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856

Reservefond ca. 1½ Million

„BORREHUS“

HUSHOLDNINGSSKOLE

KOLDING (med Barneplejeafdeling)
Nye Kursus begynder 3. Novbr. og 3.
Maj. Amtsundestøttelse kan søges in-
den 1. Juli og 1. Januar. Skoleplan og
nærmere Oplysninger sendes.

Kirsten Simonsen.

Dampmøllen Viktoria

Aktieselskab

ODENSE

Folkebanken
for Als og Sundeved A/S

Kontortid: 9—1, 3—5.

SØNDERBORG

Sønderjyds Teglindustri

Nordre Fasanvej 217

Telf. C. 4520 — Tega 1700 —

Tega 1717 — København N.

Facadesten, flammede Sten,

Tagsten, Grønne

Alle Bygningsartikler

Aktieselskabet
Glud og Marstrands Fabriker
Carl Lundsgade 20

DANIA

**GASAPPARATER
OG GASOVNE**

Mest besparende Fabrikat

**Charlottenlund
Travbane**

Sæsonen begynder 1. April.

Løbedage i April: 1.—5. 13.—
16. og 19.

Løbedage i Maj: 10. (Føraars-
handicap) 13. 17.—21.

(Vedelsborghandicap) 24. og 27.
Hver Løbedag
dobbel Væddemaal

Restauration - Musik - Totalisator.

Alpina
Schweizer-Präzisionsuhren

CARL JONSÉN
(F. O. Carlssons Eft)

Kgl. svensk Hofleverandør.
Amagertorv 31. Telf. Byen 7754
København.

Amager

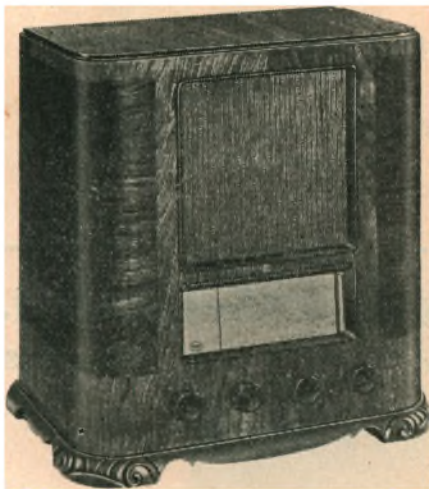
Travbane

Sæsonen begynder 26. April

Løbedage i April: 26. og 29.

Hver Løbedag
dobbel Væddemaal.

Restauration -
Musik - Totalisator.

**RADIOEN
med Neonrøret.**

Neonrøret har nu fundet Anvendelse i Radioen. Neutrofon har i sin Guldsegl-Super indsat et Neonrør, hvis røde Flamme varierer med Indstillingen paa en Station. Det bevirker helt nøjagtig Afstemning og muliggør lydløs Indstilling

Aarets største Radiosukces er Guldsegl-Super. Ogsaa De maa eje denne Modtager, naar De ønsker en fuldkommen Super.

Guldsegl-Super har Planskala med Stationsnavne i alfabetisk Orden. Korte Bølger. Helautomatisk Fadingkontrol og Glimlampeindikator.

Pris Kr. 495.00

**POUL
PETERSEN**
Møntmestervej 17

**Telefon
15122
15123
15124**

Stet

Dybbøldagens

Jndsamling

den 18. April.

Derved fremmes dansk Arbejde paa begge
Sider af Danmarks Sydgrænse.

Andels - Kautionsforsikrings - Selskabet.

Rosenørns Alle 1.

København V.

Telefon 2728.

K a u t i o n s f o r s i k r i n g e r .

Quina Port, den bedste Aperitifvin

Sundhed — Styrke — Pris Kr. 5,50.

Cederlunds Caloric Punch.

S. L. von Mostens Bitter

har mange taknemmelige Venner.

Generalrepræsentant:

Marinus Møller & Co.

Peter Dawson Whisky.

INTERIØR

AF

MARCUS LAUESEN

Det gør godt at komme tilbage
og drive paa maa og faa
fra Dør til Dør i de gamle Huse,
som alle er tækt med Straa,
og lukke sig ind i de Stuer,
som ved Dag er skumringsgraa,
og til sidst liste ind i Mosters Rum,
hvis Væg er skyggende skraa,

og sidde som Gæst hos den gamle
for at bringe Hilsen og Tak
for svundne Dages Kærtegn
og Stunder med Mørkningssnak,
og igen lade Synet glide
henover Kommodens Kajak
og mod Væggen, hvor Fuji tindrer
i et Strøg af japanesisk Lak.

Før blev der altid saa helligdagstyst
og Stuen blev lys og stor.
Livet blev fjernt som et Eventyr
og nært som en hjemlig Jord.
Thi imellem et View af Las Palmas
og Onkels Brig »Matador«
der hang i en snørklet Ramme
Løjtkirkeby Kirkes Kor.

Og et Billede var der af Kongens Skib
med sit Navn paa Munkesprog,
dets spinkle Raa bær det første, vi saa
af det rødhvide Dannebrog. —
Og Præstens Portræt med den mørke Kalot
havde Plads i Oval i en anden Krog,
og andetsteds glimtede Messingskær
fra kinesiske Paukelaag

Men i Aften er Stilheden større, —
Moster kalder sig ildefar'n.
Igennem den gamle Raslen
af Pinde og Sokkegarn
hører jeg nu og da et Suk
fra den gamle. »Stakkels Barn«
hun ser paa et taaget Fotografi
af ham, som blev borte ved Marne ...

(Trykt efter „Guds Gøglere“ med Forfatterens Tilladelse.)

Gammel forblæst Bøg ved Nørreskov Strand.

NAVNE OG SLÆGTER

i Løjt Sogn

Af J. M. HOLDT

En Egn's Personnavne kan frembyde et interessant Emne til Undersøgelse. Slægtsnavnene giver ofte Oplysning om, hvorfra vedkommende Slægt stammer, eller de fortæller, hvilket Håndværk dens Medlemmer har været sysselsat med i fordums Tid; de kan bære Præg af høj Ælde eller af nyere Tids litterært paavirkede Smag. Mange Slægtsnavne er begrænset til en enkelt Egn, hvad der viser tidligere Tiders mindre Samkvem mellem de forskellige Egne. Saaledes vil man ved at høre Navne som Kaad, Bladt, Duus og Sibbesen gætte paa, at Slægten stammer fra Als eller Sundeved. Navne som Bramsen og From er knyttet til Haderslevengen, medens Sønniksen, Feddersen og Mamsen er vestslesvigske Slægtsnavne.

Ogsaa mange Fornavne er særprægede for bestemte Egn's Navnestof, omend vel i mindre Grad end Slægtsnavnene. Navne som Jep, Nis, Jes og Falle er jo udpræget sønderjydske Mandsnavne; Jep og Jes kan vist endda siges at være almindeligst i Østslesvig, ja Navnet Falle hører hjemme paa et endnu snævrere Omraade, nemlig Haderslev Østeramt.

Vil man følge en Slægt tilbage i gamle Kilder, er det en stor Hjælp, hvis denne har et fast Stamnavn og ikke de stadigt skiftende sen-Navne, der jo imidlertid er langt de hyppigste.

Der er vist ikke mange Egne, hvor Slægtsnavne, og dermed Slægterne, kan spores saa langt tilbage som i Løjt Sogn. — Det allerældste er Slægtsnavnet K r a g, der fra Gaarden Kragesgaard i Løjt Skovby har bredt sig ud over Sognet og til Haderslev Næs. I Bispe-regnskaber fra 1352 træffer vi allerede Navnet Krag i Skovby. Slægten og Slægtsnavnet B r u h n paa Brunsgaard i Skovby kan følges tilbage til før 1500.

Gamle Jordebøger og Lensregnskaber fra Reformationstiden giver os gode Meddelelser om Navneskikken paa den Tid. Vi vil først se paa Slægtsnavnene; blandt dem finder vi Navne som: V i d t s e n (paa Blaasholm), V o g n s e n, T i e l s e n og B o e s e n, der er dannet efter de gamle nordiske Navne V i t t e, V a g n, T i e l og

Bo, der nu alle er gaaet i Glemme her paa Eggen. Der er endvidere Navnet *Jep Krabbe* (1523). Hans Slægt sidder endnu paa den samme Gaard, blot er Navnets Skriveform siden blevet forvansket til *Krap*, men Navnets Udtale vidner endnu tydeligt om dets oprindelige Flerstavelsesform.

De allerfleste Navne i de gamle Kilder er sen-Navne, altsaa sædvanligvis skiftende fra Fader til Søn: *Matzen*, *Lauesen*, *Svennesen*, *Truelsen*, *Petersen*, *Tamsen*. *Iversen*, *Jepsen*, *Hansen* o. s. v. Dog har Navne som *Vidtsen* og *Vognsen* maaske været brugt som faste Stamnavne allerede dengang, da de Fornavne, hvorfra de er dannet, var gaaet af Brug. — Af Navne fra det 16. Aarhundrede har følgende sikkert været faste: *Juel*, *Straagaard* (1539), *Kopperholt*, *Basse*, *Høgebjerg*, *Ravn*, *Aubæk*, foruden de tidligere nævnte *Krag*, *Bruhn* og *Krabbe*. Et Par Navne tyder paa Indvandring fra andre Egne, saaledes: *Michel Hermensen*, *Matz Carstensen* og *Jørgen Schröder*; den sidste har dog maaske slet og ret været en *Jørgen Skrædder*.

I Kilder fra det syttende Aarhundrede (*Meiers Kort over Aabenraa Amt 1641* o. a.) bliver de faste Efternavne hyppigere og var sikkert endda almindeligere, end det ses af de skriftlige Vidnesbyrd, vi har fra den Tid, hvor de samme Personer nogle Steder er anført med et Stamnavn, andre Steder med Faderens Navn efterføjet et *-sen*. Mange Stamnavne er sikkert gennem flere Slægtled blevet brugt som et Tilnavn, ja kanske som Øgenavn, inden de af Familien er blev antaget til Efternavn. Overordentligt mange af *Løjt Sogns* Slægtsnavne viser tydeligt deres Oprindelse fra Stednavne i Sognet, saaledes følgende Navne: *Aubæk*, *Berg*, efter Gaarden »paa Bjerget« i *Stollig*, *Brøde*, efter Gaarden »Brøde«, *Broe*, efter Gaardene »Fasbro«; *Hellit*, *Høgebjerg*, *Kopperholt*, *Elberg*, *Kjer*, *Knudsgaard*, alle efter Gaardene af samme Navn, *Holdt*, efter Gaarden *Dalholt*, *Høj*, efter »Højen« i *Barsmark*, *Kloster*, efter Bydelen *Løjt Kloster*, *Toft*, efter Gaarden *Vostoft*, *Holmer*, efter Gaardene *Holme*, *Moss*, efter den nu forsvundne Gaard i *Møgellose* ved *Kirkeby*, *Revs*, efter *Skarrev*, *Duborg*, efter en længst forsvunden Gaard af dette Navn, som laa ved *Aabenraa Fjord*, og *Hollevey*, efter »Hulvejen« i *Barsmark*. At Manden paa Gaarden »Sillehole« er blevet kaldt »æ Hoelmand« er meget forstaaeligt. Navnet har vel oprindelig haft lidt Klang af Øgenavn, men for et Par Aarhundreder siden er det dog, i den fortyskede Skriveform *Hohlmann*, fundet værdigt til at blive Familienavn.

Iøvrigt bliver mange gode danske Navne i deres Stavemaade fælt fortysskede i det 16.—17. Aarhundrede. Det hjemlige Smed-Smej bliver helt fortrængt af den tysk udseende Form Schmidt, Krabbe bliver til Krap, Ravn ofte til Raben, Rytter til Reuter, Svenne skrives Schwenne, Mads som Matz og Eskild som Eschel, ja et godt dansk Navn som Mikkel Holdt i Dalholt skrives endog 1641 som Michel

Holtz in Dalholtz. Mange af disse forvandskede, tysk udseende, Skriveformer har jo desværre holdt sig til vor Tid.

Det er tydeligt, at et fast Stamnavn, især i det 17.—18. Aarhundrede, har været anset for finere end de skiftende Efternavne. Hvis en Mand med et sen-Navn har taget sig en Kone med et fast Navn, faar deres Børn sædvanligvis

Dalholt Vandmølle, nedbrudt 1905.

Moderens Efternavn. Et Slægtsnavn kan saaledes føres videre paa Kvindesiden gennem flere Led. Ligeledes er her mange Eksempler paa, at en Mand, der har friet sig ind paa en Gaard, har taget sin Hustrus Efternavn, i alt Fald fik deres Børn hendes Navn, saa at det gamle Slægtsnavn fremdeles blev paa Gaarden.

I det syttende Aarhundrede har flere sen-Navne allerede været faste, saaledes T i e l s e n, E b s e n og B o s s e n, da de tilsvarende Fornavne Tiel, Ebbe og Bo ikke mere brugtes. Navnet Bossen skrives nu tit Boysen; men den oprindelige Skrivemaade og Udtale af Navnet holdt sig dog i en enkelt Slægt ned til vor Tid.

I sidste Halvdel af det syttende og i Begyndelsen af det attende Aarhundrede dukker en hel Del nye Slægtsnavne frem i Sognet, nogle af dem skyldes sikkert mere Forbindelse med andre Egne. Der er Navne som: S k a d e, B r i n k og R i i s.

Süncke Ahrands i Stollig (1680) er bestemt en tilflyttet, sandsynligvis en Friser. Mange tager nu Navn efter deres Bestilling: S c h m i d t, J u h l e r, V o g t, R y t t e r, M ø l l e r, J æ g e r (til skrevet efter Egnens Udtale: Jauer) og K n u d t T r e s k e m a n n. De samme Slægtsnavne møder vi i Jordebøger fra 1704 og i Kirkebøgerne, der for Løjt Sogns Vedkommende først begynder 1763. Stadig optræder dog flere og flere faste Navne: T æ k k e r, S n e d i k e r, B ø t t g e r, S k i p p e r, S k o v og mange flere. Vi finder Navne, der

tydeligt vidner om Tilflytning udensofns fra; det er oftest Kaadnere og Haandværkere: Alsing, Ahnholm, Sverrerup, Lildholdt, Ustrup, en enkelt Bondeslægt: Duus og Behrends, en Slægt, der gennem mange Led ejede Den danske Kro i Kirkeby.

Et ganske morsomt Navn træffer vi i Kirkebogen 1765: »gamle Peder Nørret i Stollig«. Endnu kendes i Egnens Folkemaal Udtrykket »en nørret« i Betydningen »en nordfra«, saa Slægten Nørret er sikkert kommet til Egnen nordfra; Navnet træffes forøvrigt endnu tidligere i Øster Løgum Sogn.

Omkring 1800 og i Tiden derefter finder en stærk Tilflytning Sted udensofns fra, hvad Kirkebogens Navne giver tydeligt Vidnesbyrd om. Blandt Kaadnere og Inderster i Kirkeby møder os nu Navne som: Bredal, Fynsk, Holm, Ulv og Stork. Tysk Indvandring viser Navne som Struwe, Fæhnrich og Reus (de to sidste allerede omkr. 1760).

Indvandringen bliver endnu stærkere efter 1864 og i Slutningen af forrige Aarhundrede, hvad der præger Egnens Navnestof meget stærkt; der optræder baade franske og svenske Navne og især en Mængde tyske.

*

Fornavnene er for største Delen af meget ældre Oprindelse end Efternavnene. Flere viser tydeligt tilbage til hedensk Tid, men den Ændring i Navneskikken, som Kristendommen medførte, præger helt den overvejende Del af Personnavnene i de skriftlige Kilder, vi har fra den senere Middelalder og den nyere Tid.

I Kilder fra Reformationstiden ser vi, hvor yndede Helgennavnene var paa den Tid, alle dog i afslebne, helt hjemlige Former. Det er jo mest Mændenes Navne, de skriftlige Overleveringer fra den Tid viser os, af Kvindenavne træffes kun enkelte.

De almindeligste Mandsnavne her i Sognet var i Reformationstiden alle Helgennavnene: Peter, Hans, Jes, Nis og Jep; disse fem udgør tilsammen langt over Halvdelen af alle Sognets Mandsnavne paa den Tid. Omtrent hver syvende hedder Peder, hver tiende Hans, Jes eller Nis. Meget hyppige er ogsaa Jørgen og Mads. Niels synes sjældent; det optræder her i Formen Nis; men blandt Efternavnene finder vi Navnet Negelsen, der viser et Mellemlid mellem den oprindelige Form Nicolaus og de danske Former Niels og Nis. En Del gamle nordiske Navne er dog stadig i Brug, hyppigst er Iver, desuden finder vi Navnene Bo, Laue og Knud. Meget udbredt har dengang Navnet Marquard været, ligeledes

det tilsvarende Efternavn Marquardsen. Dette Navn er endnu gængs i Sognet, det er i Tidens Løb blevet til *M a r c o r*. Mon ikke dette oprindelig tyske Navn skulde være kommet hertil med den Marquard Ruthæ, der i 1351 fik tilskødet Gaarden Elsholm af Hertug Valdemar? Af andre Navne, der knap forekommer saa almindeligt, nævner vi fra 1523 følgende: Bertel, Christen, Svenne, Anders, Mikkell, Tammes eller Thomas, Paul, en Lydik Timmermand og en Vollert. De to sidste ser ud til at være af fremmed Ophav, dog er det vist ikke umuligt, at Navnet Vollert kunde skyldes en Skrivers Forvanskning af et godt dansk Wolle eller Falle. Enkeltvis forekommer ogsaa Navnet *O t t e r*, der har givet Anledning til Stednavnet Ottessaard og Slægtsnavnet Ottsen, der endnu findes paa Løjt; desuden er der Navnet *T i e l*. Det sidste har sikkert været mere udbredt i Middelalderen, da det indgaar i mange Stednavne i Sognet: Tielsgaard, Tielsløkke, Tielskjær o. fl.

I Kilder fra omkring 1610 møder os ganske de samme Navne som paa Reformationstiden; stadig er Peder, Hans, Jes og Jep de mest brugte; nu træffer vi dog en enkelt *F r e d e r i k* og en eneste *J e n s*.

1640—60 er stadig de samme Navne gængse; dog synes *J ø r g e n* og *M a d s* at tiltage i Hyppighed; *T i e l* er helt gaaet af Brug, *B o* skrives nu sædvanligvis *B o y*, og *L a u e* blive ofte til *L a u e r t z*. Et Par nye Navne er kommet til: *R a s m u s*, *E s k e l* og *J e s p e r*.

Ogsaa i første Halvdel af det attende Aarhundrede er Navnestoffet overvejende det samme som paa Frederik den Førstes Tid. I Sognets Kirkebog, altsaa fra 1763, er vi bedre i Stand til at følge Navnene, baade med Hensyn til Hyppighed og Herkomst. Nu kan vi ogsaa se Kvindernes Navne; de har dog sikkert været præget af den samme Konservatisme som Mandsnavnene, saa vi kan slutte os til, at det i Hovedsagen har været de samme Navne, som brugtes 2—300 Aar før.

For Mandsnavnenes Vedkommende er der ingen Forandring i Navnene indenfor Bondestanden udover et Par, som skyldes Tilflytning: *C a s p a r* og *R i c h e l*, men nu er *H a n s* det mest yndede Drengenavn. Større Omskiftning inden for Navnestoffet iagttager vi derimod blandt Sognets Smaakaarsfolk; Kirkeby havde allerede paa den Tid en talrig Befolkning af Lejeinderster: Haandværkere, Daglejere og Søfolk. Og Navnene bærer tydeligt Vidne om stærk Tilflytning udenogns fra. Her er Navne som *J e n s* og *N i e l s* almindelige; medens Bondestanden trofast holder paa Egnens gamle Former *J e s* og *N i s*, ligeledes træffer vi blandt Indersterne ofte Navne som *J o*

han, Frederik, Nicolaj og Matthias, der først længe efter blev nogenlunde almindelige hos Bønderne.

Af Pigenavne er Maren det mest yndede; derefter kommer Ann, Kjesten, Bodel, Ellen og Karen. Hyppige er ogsaa Mette, Elsbet, Sinnet, Gunder og Sidsel.

Af udensogns Herkomst er Anneken, Gyde, Itgen o. fl. Et Par mærkelige Kvindenavne var Jahan, der var særdeles yndet, og Trondè. Disse to er jo nu gaaet helt af Brug.

Omkring Aar 1800 gør en anden Smag sig gældende, og der sker i Løbet af en Menneskealder en hel Omvæltning inden for Navneskikken. Ikke saa meget ved nye Navne, som ved at de gamle Navne bliver »restaurerede« til deres oprindelig græske, hebraiske eller latinske Former. Karen bliver til Cathrine, Ellen til Helene eller Eline, Elsbet til Elisabeth, Sidsel til Cecilie, og medens vi før ikke saa et eneste Marie, saa bliver dette nu meget anvendt, idet man lader det afløse Maren. Inden for Mandsnavnene gør denne Mode knap saa stærke Udslag, Nis bliver ikke til Nicolaus eller Jes til Johannes; men dog bliver det gamle danske Laue nu helt omskabt til Lauritz og i andre Tilfælde til Lorenz; Mads staar heller ikke højt i Kurs mere; det skal nu ofte erstattes af Matthæus eller Mathias.

Der fremkommer nu ogsaa en hel Del nye Navne, særlig »Hunkønsformer« af Mandsnavnene, f. Eks. Hansine, Jessine o. fl.; desuden bliver det Skik at give et Barn to eller flere Fornavne: Hans Peter, Anne Kjestine o. s. v. Mange gamle Navne bliver sjældne, somme forsvinder endog helt, deriblandt de smukke Kvindenavne Karen, Sinnet og Elsbet.

Løjt Sogns Navnestof deler her Skæbne med Sønderjyllands øvrige Egnes, og i Løbet af det sidste Aarhundrede er ogsaa paa dette Omraade alt Særpræg blevet udvisket.

*

Et Gennemsyn af Kirkebogen viser tydeligt, at Bondestanden har været stærkest knyttet til Hjemstavnen. Blandt Inderster og Haandværkere møder os stadig Navne paa Tilflyttere; ofte forsvinder de igen efter kort Tid. Ganske anderledes med de Løjting Bønder. Her møder os de samme Slægter, ofte paa de samme Gaarde, Aarhundreder igennem. Og særdeles paafaldende er det, hvor lidt Forbindelse Sognets Bondeslægter har haft med andre Egne.

Naar en ung Bondesøn skulde se sig om efter en Brud, tog han som oftest en Bondepige fra Løjt Sogn. De Tilfælde, hvor en Løjt Bonde i fordums Tid har taget sig en Brud udensogns fra, er snart

talte. Oftere skete det vel, at en Bondedatter herfra blev gift udensogns, skønt det ogsaa, i Forhold til Sognets Folketal, var sjældent. Det lader til, at der før Kirkebogens Tid, omkring 1700, har været noget livligere Samkvem, særlig med Gjenner og med Haderslev Næs. Da møder vi i Øster Løgum og Hoptrup udprægede Løjtinger Navne som Duborg, Elberg, Holdt og Krag. Slægten Duus er sandsynligvis kommet søndenfjords fra paa den Tid, og maaske er Navnet Høj kommet til Sundeved fra Løjt.

Tiden fra omkring 1780—1880 var Løjt-Kaptajnernes Tid. Enhver Bondesøn, der vilde regnes for noget, skulde helst have faret til Søs, inden han overtog en Gaard. Søfarerne tjente Penge og bragte saaledes Velstand til Sognet. Mange smukke Gaarde, bygget

Gaarden Væloft i Barsmark. Stuehuset bygget 1848.

Typisk Bondegaard fra Sognets Velstandstid.

i Tiden 1830—60, vidner om det endnu. Men Søfarten og Velstanden gav en Selvbevidsthed, der hos mange udartede til Hovmod. Der var hos flere af Løjt Lands Bondeslægter en Stolt-hed over netop at være Løjting og samtidig en utiltalende Ringeaft for

udensogns. Dette Forhold har sikkert, sammen med Bestræbelserne for at bevare Rigdommen ved at gøre et godt Parti, været bestemmende for mange Ægteskabsstiftelser her i Sognet i forrige Aarhundredes første Menneskealder. Giftermaal mellem beslægtede var meget hyppige, med udensogns fra som nævnt forholdsvis sjældne. Især var der meget lidt Forbindelse med Sognene sønden Aabenraa Fjord, mere med Hoptrup og Halk. Endnu vil mange Løjtinger kunne huske, hvilken Bestyrtelse det vakte hos somme, da en Gjennerbo omkring 1870 friede sig ind paa en Løjt-Gaard, ligsom der ogsaa er Eksempel paa, at en Forlovelse er blevet opløst, fordi Pigen var en »Sønderbo«. Disse Forhold medførte, at Sognets Bondeslægter blev stærkt indgiftet i hverandre, saa de tilsidst næsten udgjorde et eneste stort Familiesamfund.

I Løbet af det 19. Aarhundrede forsvinder mange gamle Bondeslægter fra Løjt, baade ved Udvandring og ved, at flere Slægter ud-

dør. Da forsvinder aarhundredgamle Slægtsnavne som Aubæk, Bosen, Brøde, Hellet, Høj, Reuter, Tielsen, Tornmand o. fl.

I det sidste halve Aarhundrede er der sket store Forandringer inden for Løjt Sogns gamle Slægter. Flere er som sagt uddøde, mange nye er tilflyttet, en Mængde Gaarde, der i Hundreder af Aar var i Slægtens Eje, er gaaet over paa andre Hænder.

Det Standshovmod, der kunde træffes hos mange Gaardmandsslægter, og den gamle Fordom mod udensogns Forbindelser er forsvundet.

Tidens udjævnende Tendens har i høj Grad gjort sin Virkning ogsaa iblandt Løjt Lands gamle Slægter. Det var kun godt, at sidste Aarhundredes Afsondrethed og overdrevne Selvfølelse blev brudt, selv om Egnen derved mistede sin Befolknings interessante Særpræg.

Parti ved Løjt Kirke.

Fladsten - Dagbogen

Hvad gamle Dagbogsblade kan fortælle

Af HANS HANSEN TOFT, Barsmark

Paa flere gamle Gaarde i Løjt Sogn er der i fordums Tid skrevet Dagbøger. Desværre er en enkelt, og maaske flere, gaet tabt, endda ikke for saa længe siden.

Paa Jakobsgaard findes Paul Hansens Dagbog, der giver ypperlige Oplysninger om Dagliglivet paa en Bondegård i Løjt for 200 Aar siden;*) en anden findes paa en Gaard i Barsø. — Den ældste af disse Dagbøger stammer fra Gaarden *F l a d s t e n*. Denne Gaard ligger i Sognets sydvestlige Hjørne, den hører til Byen Stollig, men har, saa langt den kan følges tilbage, ligget paa sit ensomme Sted, langt fra Byen. Den ejedes i Middelalderen af Friis'erne paa Stolliggaard, men kom senere i Kronens Eje.

Fladsten er i forrige Aarhundrede blevet delt; nu bærer tre Gaarde dette Navn. Den gamle Gaard brændte i 1930, saa nu ligger der nye, men stilfulde og smukke Bygninger paa den gamle Gaards Plads.

Fladsten-Dagbogen, som der her skal meddeles et Uddrag af, er en overordentlig interessant gammel Bog. Den ejes nu af Kaptajn Matthiesen i Aubæk, der naturligvis opbevarer den med stor Omhu, men alligevel vilde Landsarkivet jo være det sikreste Sted for et saa værdifuldt Dokument. Den kendte Hjemstavnsforsker — særlig paa Arkæologiens Omraade — Købmand J. J. Brink i Barsmark har udført det vanskelige og betydningsfulde Arbejde at afskrive den gamle Dagbog og har derved fremskaffet en Genpart, der ligger meget nær op ad Originalen. For dette fortjenstfulde Værk og for Imødekommenhed baade med Udlaan af hans Afskrift og for velvillige Oplysninger skylder jeg Købmand Brink megen Tak.

*

Vi vil nu blade i den gamle Bog og ladé de gulnede Blade faa Mæle. — Omslaget ser ud til at være taget af en endnu ældre Bog, idet der paa Ydersiden kan skelnes en latinsk Skrift. Paa Omslagets Inderside findes nedskrevet moralske Betragtninger paa Plattysk. Bogen er paabegyndt omkring 1580; men de forskellige Stykker staa

*) se Sønderjydske Aarbøger 1933.

ingenlunde i Tidsfølge; man har senere udnyttet Pladsen bedre og indført Optegnelserne der, hvor man tidligere havde ladet nogle Linjer ubeskrevet, saa vi kan tit finde Oplysninger, som er nedskrevet hundrede Aar efter hinanden, paa samme Side.

Bogens ældste Meddelelser er skrevet paa Plattysk, der altsaa har været fint dengang. Dette Sprog er brugt indtil omkring 1600; fra den Tid af er der skrevet paa Dansk. Dagbogen er vistnok paa-begyndt af Matz Paulsen paa Fladsten. Han kalder sig tillige Elberichensis, hvilket viser, at Slægten oprindelig hidrører fra Gaarden Elbjerg i Løjt Kirkeby, maaske er Matz Paulsen en Søn af Paul Marquardsen, som ejede Elbjerg i 1523. — Med Stolthed skriver Matz Paulsen efter sit Navn »Manus propria« — egen Haand; at skrive var jo ikke Hvermands Kunst i de Dage.

Bogens første Sider er næsten udelukkende fyldt med Optegnelser over udlaante Penge og Renteindtægter af disse. Vi skønner, at Bonden paa Fladsten maa have siddet i stor Velstand, for det er ikke Smaasummer, han ialt har udlaant. Laanerne er især Folk fra Ris Sogn. Der er »olde Jürgen Jepsen tho Ries« og hans Broder Eskel Jepsen, der er Las Hansen, Jørgen Tycksen, Hans Lauritzen, alle af Ris, ja selv Præsten i Ris, Hr. Johan Petri (Johannes Petersen, død 1599) laaner flere Gange Penge af Mads Paulsen; af andre Navne er der: Jes Hansen og Iver Jepsen i Søes, Nis Nissen i Mjøls, Christen Steffensen i Horsbyg, Peter og Claus Bertelsen i Lunderup, Peter Hansen i Dybvad, Tyge Jørgensen i Brunde, Peter Boesen i Jarup, Nis Jørgensen i Taagholm, Hans Slibsgaard i Aabenraa, Paul Matzen i Flensborg o. m. fl.

I det følgende skal nu meddeles et Uddrag af Dagbogen, idet de Stykker, som skønnes at have mindre Interesse, udelades, ligeledes meddeles ogsaa Optegnelserne i Tidsfølge. Stavemaaden er ogsaa ført nær op ad vor Tids Sprog.

Først møder vi en »Lægedom om Gaasefedt«, der er ikke ved-føjet nogen Dato, men det er antagelig skrevet omkring 1600:

1. At tage Gaasens Hoved, Fødder, Hals og Vinger og hvilket man kalder Gaase-Kraase. Dem bereder mand med Peber, Eddike og Nelliker, koger det sur af. Da er det en medicinske Ret og Lægedom for dem, som ikke haver Lyst til Mad. Item er og kraftig Lægedom imod Forgift, naar mand den retteligen bruger.

2. Herforuden da højligens loves og berømmes hendis Fedt udi Lægekonsten for den megen Dyds og Krafts Skyld, som det med sig fører. Fordi naar mand blander det med Honning er det en synderlig Lægedom imod gale Hundes Bid.

3. Item tager mand Gaasefedt og støder smaa med Röllicker og lægger paa ferske Saar. Heler det ganske underligt og snart.

4. Beblander mand Gaasefedt med Osen¹⁾ eller Saften af Rødløg og kommer det udi Ørerne, da fortager det ganske mesterligt den Susen og Brusen, som er udi dem og stiller Pinen.

5. Og i Besynderlighed berømmer den fortræffelige Læge Galenius Gaasefedt ganske højligen frem for andet Fedt i Sygdomme at bruge. Thi det er, siger hand, meget lindere og bekvemligere at indvirke sig imellem Hud og Kiød, ja indtil Marven i Benene end andet Fedt er, enten af Fugle eller andet Quæg, for sin subtilig Tyndhed, og er en synderlig Ting at stille Værk og Pine i Lænderne og Benene med.

6. Bliver nogens Hjerne saaret, at mand ikke kand stille Blodet. Tage sig Gaasefedt med Rosensaft og gjøre lidet varmt og give i Saaret, stilles Blodet strax.

7. Anaxilars skriver: At hvem der vil tage tre stegte Gaasetunger og give en Vattersottig ind, da er det en synderlig Lægedom imod samme Syge.

Anno 1588. Hjelp Jesus altide.

Var min Kost²⁾ med Sal. Jes Hansens Hustru Boel udi Ries 3 Uger efter St. Mickelsdag.

Ao 89. 13. July Blev min Daatter Lisbett født paa en Søndag Eftermiddag Klokken til 5 paa St. Margretedag, under Maanens Planet. Døbt den 20. July.

(Senere er tilføjet): Blev gift til Elszustrer³⁾ om St. Martens Dag Ao 1607. Gud give hende og os allesammen sin Helligaands Segening.

Døde den 17. May Ao 1649.

Ao 1591. 1. Februari fødte min Hustru en Daatter, den vede⁴⁾ Marn, levede kun i kort Tid og ligger begravet i Ries Kirke. Døde den 12. Februari.

Ao 92. 11. Septemb. Blev udi Herrens Navn min Søn Jes født en Mandag Formiddag Klokken mellem 6 og 7. Christnet den 17. Septemb.

Hans Faddere vare fornemlig Kaye Rantzau, holdt hannem til Daabs, Fru Barbara, Jomfru Margret.

Ao 1600. 4. Novemb. (paa Plattysk): Regning for 1 Jerndør til vor Kakkellovn med Rammen dertil 20 Sk.

7. *Novemb.* Regning for Jürgen Deffchens i Flensborg for 1 Jern Plade at sætte i Skorstenen 22 Sk.

Ao 1599 Anden Paaske Dag. Døde Sal. Boel udi Ries, blev begravet den 11. Aprili, hvis Sjel Gud have og unde hende med alle tro Christne en glædelig Opstandelse.

Ao. 1603. 3. May forlovede jeg mig igjen udi Herrens Navn med Mett Mickelsdaatter og var vor Kost paa Hellig Trefoldigheds Søndag derefter.

Ao 1604. 17. Octo. blev min Søn Geert født udi den hellig Trefoldigheds Navn en Onsdag Eftermiddag mellem 6 og 7. Døbt den 21. Octob.

1) = Saften. 2) Bryllup. 3) Elsestræer, Gaard i Barsmark. 4) = lille?

Ao. 1623 14. Juny (Senere tilføjet): Sal: hensov Gjeert min Søn i Herren Hora 2 Eftermiddag og blev begravet den 16. Juny. Hvis Sjel Gud have.

Ao 1605. 31. Octb: Blev Jahan min Daatter paa en Torsdag om Aftenen Klokken til 6 fød under Skorpionens Tegn. Christnet den 10. Novemb.

Ao. 1609. 8. Augusti døde min Søster Ingeburich udi Hellet, hvis Sjel Gud haver.

Ao. 1609. 19. Augusti blev min Søn Jürgen født Klokken til 3 i Dagningen, samme Tid fanget ny Maane.

25. Augusti blev christnet her udi Fladsteen.

Ao. 1609. Hellig Trefoldigheds Søndag var Ellens Kost udi Ries med Anders Jacobsen udi Hoptrup.

Ao. 1609 fik min kjære Svoger Paul Jensen udi Barsmark sin Sygdom udi Jørgen Husfoged sin Kost paa Hjemrejsen om Aftenen. Døde Torsdagen ad Aften i samme Uge. Gud unde Hannem en salig og ærefuld Opstandelse for Christi Skyld, Amen.

Ao. 1610 den 15. Aprili Blev Jep Thomisen udi Hoptrup Sal. med Gud begravet udi Hoptrup Kirke.

Ao. 1610. Søndagen Misericordia den 22. April blev hæderlig, gudfrygtig og velagt Mand, min kjære Fadder nogle Gang, Clauwis Esmarck, Borgmester udi Aabenraa, uskyldigen ihjelskudt uden for S. Jørgens Gaards Led, Klokken ungefehr mellem XI og XII Formiddag af Jørgen Skytte Teglmester, disverre, og mener mange, at han skulde have ladet sig dertil købe for en Sum Penninge. Og saa i Sandhed var.

Anno 1610. 19. May. Disverre Klokken til 9 Slet Formiddag kom Ilden løs udi Aabenraa paa Skibbroen af en Tjærkedel, med et stærkt østen Vejr. Og brændte Aabenraa af, saa den syvende Part af den ganske By blev neppeligen igjen staaendes, Raadhuset, Kirkespiren og Overdelen af Kirken, Klokkeartaarnet og Skolehuset paa Kirkegaarden, indtil Peder Gregersens paa den østre Side og Per Andersens paa den vestre Side i Ramsherred. Alt Godset i Ramsherred med Vinduer udaf Husene aftaget og brudt og afført.

Gud bedre det, saadan en Brand haver jeg aldrig seet eller saadan en ubodelig Skade, som Niels Chruel og Per Baadebygger af deres Forsømmelse kom hid. Og havde ikke Løjt Sogns Karle kommen dennem til Hjelp, da havde ganske Aabenraa afganget og mestendeels Kolstrup med. Et Rugkorn saa stort som et Æg var sammenbrændt og ført med Vejret vesten Ønlev. Gud forbarme dig over os alle sammen for Christi Skyld, Amen.

Ao.1610 den 14. Juny Blev Wulf Caalundt rettet paa Arnbiereg, ihjel-slagen med et Hjul og ligger sammesteds der oppaa. Og hans Hustru Margareta halshugget paa Kirkebieget. Blev udlovet af hind Slægtninge, at hun maatte komme i Kirkegaarden at ligge, 60 M. lybsk. Alt dette er skeet for S: Clawis Esmarckis ynkelig Afgang. Og havde Wulf Caalundt lovet Jørgen Skytte for at han skulde skyde Clawis ihjel 380 Daler, endog han

bekom ikkun 120 Daler. Og Her Jørgen Lund af Heldewad henrømte fra begge sine Kirker samme Tide for Samme Sag.¹⁾

Item Bertram Jensen i Bedstede forborget nogle Dage tilforn for samme forredelig Sag for 1000 Rigsdaler til min N. Her til Gottrup.

Ao. 1610. S: Johannis Baptistedag. Søndagen den 24. Juny. Disverre kom der Ild løs udi Sønderborich af et Bøsseskud, en Hermand skulde have skudt. Og brændte den Eftermiddag ved 28 Huse og Bønder af og en Part af Raadhuset. Gud trøste dennem naadeligen for Christi Skyld, Amen.

Ao. 1610 Er bleven høstet til 1 Mands Gaard i Løjt Sogn Hør 17 (?) Las, Rug 17, Byg 40, Havre 50, Ærter 3, Boghvede 9.

Imellem den 29. og 30. Novemb: et svart Vejr om Natten med Ljussen og Torden. Og der faldt Toppen af 4 Træer og nogen op med Roden udi Fladsteen Skov.

Ao. 1610. 30. Novemb: Sagde Matis Iwersen udi Aab: mig, at man skulde indgive Fæ om Sommeren for Greisbrudt (?):

Tag smaaskaaren Laurbær, Pestilentz Krudt²⁾ eller lys Lønborig Salt, altsammen smaastødt og formenget med gullands Tjære, og gjør det til en Moes udi en Morter og give hvert Nød³⁾ 1 Skefuld ind med noget Drikelse. Og at lade staa inde udi 5 Dages Tid.

Anno 1610 14. Juny. Hentede jeg min kjære Søn Jens Matzen udi Odense, laa der dødesyg af Skørbug, var sendt af Lykkesholm (?) did med baade Løn og Bekostning til S: Mikkelsdag han kom til Rugaard i Tjeneste.

Ao. 1611 15. July. Fik min kjære Sogneherre Her Lauertz Dittmer⁴⁾ en Mandag om Middag sin Sygdom. Døde den 16. July mod Aften om Tirsdagen, hvis Sjæl Gud have. Blev begravet om Fredagen den 19. July. Gud give hannem og alle tro Christne en glædelig Opstandelse for Christi Skyld, Amen.

Ao. 1612 10. Juny. Kom Pouel min Søn udi Tjeneste med Melchior Jensen, Captein paa Mogens Gyldenstiernes Skib for København. Disværre.

Ao. 1614 17. Juny Haver jeg Matz Paulsen givet og fornøjet Jens Matzen, Tjener paa Dalum Kloster i Skriverstuen sammesteds, 20 Rigsdaler.

Ao. 1618 Kom Pouel min Søn hjem, var ude paa det 6. Aar.

Ao. 1620 Fredagen før Jul blev min S: Broder Marquardt Paulsen begravet.

Ao. 1623 den 10. January blev min S: Broder Jep Paulsen begravet.

Ao. 1626 3 May døde min S: Farsøster Ellen Pauls og blev begravet den 5. May, hvis Sjæl Gud have. Hind Alder 84 Aar.

Dette haver min Søn Jørgen Matzen skrevet.

*

¹⁾ Hellevad-Præsten Jørgen Lund blev 22. Okt. 1610 henrettet for Meddelagtighed i Mordet. ²⁾ Borgskræppe (*Petasites officinalis*) eller Nyserod (*Helleborus viridis*). ³⁾ Kvæg. ⁴⁾ Lorenz Dithmer, Præst i Løjt 1589—1611.

Anno 1632. Hjælp Jesus altid, Amen.

Den 20. September Klokken til 3 over Middag døde min S: Fader Matz Paulsen i Fladsteen. Hans Alder 76 Aar. Blev begravet den 23. September. Gud give hannem med alle tro Christne en glædelig Opstandelse for Christi Skyld, Amen. — Jørgen Matzen egen Haand.

Anno 1633, den 23. January fæstede jeg Jørgen Matzen Fladsteen for 32 Rigsdaler.

Ao. 1633, den 9. July laante jeg af min kjære Sogneherre Her Wil-landtz¹⁾ Redepenning 30 M. lybsk udi Rigskroner af danske 5 M. Stykker. Ao 1636 Hovedstol og Rente betalt d. 22. Martz.

Ao. 1633. 8 Dage efter Pintsedag er jeg bleven forligt med min kjære Broder Paul Matzen her i Fladsteen. I en Summa for alt, hvad han kan erve efter Fader, Moder og Broder, saaledes at jeg skal give hannem 376 M. strax at betale. Item en stor Ege Fodkist, en temmelig jærnbunden Fodkist, et jærnbunden Skrin, en Dyne, et Dundækken, 3 Hoveddyner, 3 Lagerer, et Sengklæde, et Hynde, et Messingbækken, en Tinkande, en Tinskaal, nogle af hans Sal. Faders Bøger, en Grovgarns Klædning. I Her Wil-landtzes, Matz Iversen Kolstrup, Paul Marquorsen Bløsholm, Anders Matzen Barsmk.²⁾ Nærværelse.

Dette altsammen er betalt, og end et søvlslagen Gehæng, over alt: dermed haver jeg frit Afkald.

Jørgen Matzen egen Haand.

Ao. 1635 den 15. Septemb. fødte min Søster Jahan i Kolstrup en Søn, blev christnet den 20. Sept. Og var jeg Fadder der. Blev kaldet Matz efter min S: Fader. Javn 3 Aar tilforn paa samme Dag blev den anden Søn Hans fød.

Anno 1636, den 4. Marty. Udi den Hellig Trefoldigheds Navn lod jeg mig forlove til ærlig og gudfrygtig Pige Marin Regelsdotter i Henkyss af ærlig og velagt Mand H: Jørgen Laurentz Sognepræst til Heldevad og Ywad Kirker. Og Texten som hand læste over os var mest om den Glæde, som christne Forældre haver af deres lydige Børn. Og tvært om igjen hvad Hjertesorg samme Forældre haver af deres ulydige Børn.

Den alsommægtigste Gud give os af sin store Naade og Barmhjer-tighed sin hellige Velsignelse, at voris Trolovelse maatte være skeet i den Tid og Stund. At Guds hellige Navn derved maatte prises, og vi og vore gode Venner derved maatte have Glæde og Gavn.

De Mænd, som hos vare:

Nis Pauelsen, Anders Matzen, Jesper Hansen af Stollig, Paul Marquor-sen. Hans Jessen Kolstrup, Iuer Nissen, Haastrup, Knud Christensen Hy-way, Jens Hansen Klautoft.

Jørgen Matzen, egen Haand.

Anno 1636 den 1. Søndag efter Trinitatis, som var den 19. Juny var mit Bryllup med ærlig og gudfrygtig Jomfru Marin Regelsdatter udaf Hen-

1) Villads Knudsen, Præst i Løjt 1611—36. — 2) Barsmark blev ofte skrevet med Tegnet for 1 Mark i Stedet for sidste Stavelse.

kyss. Gud give os Lykke og Velsignelse. Her i Verden ærlig og gudfrygtig at leve, kristelig og salig at døe. Og paa den yderste Dag en glædelig Opstandelse til det evige Liv for Jesu Christi Skyld. Amen.

Anno 1636 den 19. Novemb. Om en Onsdag Morgen Klokken 5 døde min kjære Sogneherre H: Willands Knudsen, Sognepræst i Løjt Sogn. Og blev begravet den 20. Novemb: om en Mandag. Gud give hannem og os alle en glædelige Opstandelse til det evige Liv. Amen.

Anno 1637 den 5. Decemb: Om Aften Klokken 8 blev min Daatter Mette fød. Christnet den 10. Decemb. af Her Marquor i Biolderup. Hind Faddere vare Maren Pers i Aabenraa, holdt hende til Daabs i Ann Hanses Sted af Boldersle. Jahan Hanses Kolstrup, Marin Paulsdaatter af Blaas holm. Matz Regelsen Hønkyss, Jep Pedersen Barsmk.

Ao. 1653 den 10. July var Mett Jørgensd: først til Guds Bord.

Anno 1639 prædikede Her Jesper Willandtzen¹⁾ først i Løyt Kirke den 4. Søndag efter Hellig tre Kongers Dag. Om Christi Søvn i Skibet. Matth. 8.

Ao. 1639. Alle Helliges Aften laante jeg Hans Hieronimussen i Kops-holt 50 Mk. lybsk. — *Ao. 40. 3. Decemb.* nok 50 Mk. lybsk. Summa 100 Mk. (Derpaa følger Opgørelse over den aarlige Renteindtægt, men for Aarene 1644, 45, 46, 47 er vedføjjet: Der fik jeg intet, thi det var en wyst Stavn.)²⁾

Ao. 1643 den 19. Apryll laante jeg Else Jesses i Bodum 14 Rigsdaler til hende Fæste. — Fornøjed mig med Rente 8 Pd. Smør og 11 Pd. Kjød *Ao. 47.* — *Ao. 48 3 Gjæs, Ao. 49 4 Gjæs, Ao. 50 3 Gjæs, Ao. 51 9 Gjæs, Ao. 52 4 Gjæs, Ao. 53 3 Gjæs, Ao. 54 4 Gjæs. Ao. 55 3 Gjæs, Ao. 56 2 Faar.*

Anno 1640 den 18. Aprily om Aften imellem 11 og 12 blev min liden Søn Matz født. Blev døbt den 26. Aprily. Hans Faddere vare: Hans Rasmussen Boldersl: Knud Christensen, Hydway, Jes Eskelsen Rundmøll, Jahan Hanses Kolstrup, Aabel Regelsdaatter Henkyss, Elsa Jep Kragesdaatter, Skovby.

Gud give hannem Viisdom og Forstand christelig at leve, Gud til Ære, sine Forældre til Glæde, sig selv til timelig og evig Velfærd. For Christi Skyld. Amen. —

Anno 1643 den 19. Septemb: Klokken til 2 over Middag blev min liden Søn Reggel født. Blev døbt den 24. Septemb: Hans Faddere vare Christen Persen, Barsmark, Marquor Jepsen, Heldevad Mølle, Loue Jespersen, Stolliggaard, Ann Pauls, Elsestræer, Marina Willands Daatter, Elsbe Persdaatter, Aabenraa.

Gud regjere hannem med sin værdige Helligaand, Amen.

¹⁾ Jesper Villadsen, Søn af førnævnte Villads Knudsen, var Præst i Løjt til 1649. — ²⁾ I disse Aar er der flere Gange i Dagbogen ud for Optegnelserne om udlaante Penge vedføjjet: »der fik jeg intet, disverre, thi det var en øde Stavn« (Torstenssonskrigens Følger).

Anno 1648 den 21. Septemb: Klokken 9 Formiddag blev min Søn Giert født. Blev døbt den 29. Septemb: Hans Faddere vare Michel Lauesen i Dalholt, Jes Pedersen i Elsestræer, Aabel Nisses i Brund, Magdalene Her Jørgens Daatter i Heldevad. — Gud regjere hannem med sin værdige Heligaand, Amen.

Anno 1680 døde hand paa Rejse, som hand sejlede fra Holland af. Gud give hannem med alle tro Christne en glædelig Opstandelse paa den yderste Dommedag for Jesu Christi Skyld, Amen.

Anno 1648 den 5. Decemb: døde min kjære Moder Mette Matzes i Fladsten. Og blev hendis S: Liig begravet den 8. Decemb: Hendis Alder 77 Aar. Gud give hende en glædelig Opstandelse til det evige Liv. Amen.

Anno 1650 den 27. January holdt Magister Johannes¹⁾ sin første Messe i Løjt Kirke. Gud give til Lykke. Amen.

Samme Aar den 24 February holdt Hr. Erasmus Capellan²⁾ sin første Messe.

Anno 1651, den 20 Augusti var 12 Mand i Løjt Præstegaard, som vare af Barsmark: Claus Nissen, Christen Bossen, Nis Hansen. Kirkeby: Jes Pedersen, Hans Paulsen, Hans Rasmussen. Skouby: Matz Krag, Paul Nissen. Stollig: Paul Marquardsen. Bodum: Per Iuersen. Fladsteen: Jørgen Matzen. Nørby: Nis Jepsen.

Samme Tid tilspurgte Præsten, om nogen Brev fandtes paa Præstegaarden. Da svarede hand, at Løjt Sogn skulde holde alt Sedhuset³⁾ ved Magt saa nær som de to øster Fag Hus. Dersom nogen Brev fandtes skulde være magtløs.

Betænkt hvad mig er vederfareet Anno 1651 den 5. Septemb., der jeg vilde ride til Kliplev Marked udaf en Haap (Hoppe?), som kast mig af østen Dimen Stenbro⁴⁾ ned paa mit Hoved, at jeg var nær død. Er derfor med stor Nød og Sygdom hjembaaren paa en Baare. Samme Tid var min Hustru ogsaa meget syg. — Gud være lovet for Medgang og Modgang. Amen.

Jørgen Matzen.

Anno 1652 den 23. July Klokken til 8 Eftermiddag blev min Daatter Elin født. Døbt den 25 July. Hendis Faddere var Mett Reggelsdaatter i Hønkys, Kjesten Jesses Østergaard, Kjesten Jespersdaatter Stolliggaard, Nis Rød i Brund, Per Pouelsen Elsustræer.

Gud regere hende med sin Hellig Aand. Amen.

Anno 1657 den 11. May Klokken 3 Eftermiddag blev min liden Søn Jes født. Blev døbt den 18 May. Hans Faddere var Jes Møller Rundmølle. Jes Krag Skouby, Anna Her Magisters. Maren Hansdatter Kolstrup. Gud regere hannem med sin Hellig Aand. Amen.

*

¹⁾ Johannes Fabricius (fra Tønder), Præst i Løjt til 1686. — ²⁾ Rasmus Dall, Diakonus i Løjt til 1673. — ³⁾ Sædehus = Stuehus. — ⁴⁾ en, endnu bevaret, Strækning af den gamle Landevej mellem Aabenraa og Haderslev, ogsaa Stenbroen findes endnu.

Anno 1659 den 26 Aprily Klokken til 2 om Natten døde min S. Fader Jørgen Matzen i Fladsteen og blev begravet den 1. May. Hans Alder 50 Aar gammel. Gud give hannem med alle tro Christne en glædelige Opstandelse paa den yderste Domme Dag. Amen.

Anno 1660 den 1. February døde min S. Moder Maren Jørgens i Fladsten Klokken til 4 om Eftermiddag og blev begravet den 5 February. Hendes Alder 44 Aar gammel. Gud give Hende med alle tro Christne en glædelig Opstandelse for Christi Jesu Skyld Amen Amen.

Og døde disse tvende mine S. Forældre i Kolstrup i Jahan hendes Hus min S. Faders Søster, thi Gud gjorde os dette, vi kunde ikke være hjemme ved vores Hus for de Keisers Ryttere. Den Allersommægtigste Gud give os endnu Fred og Rolighed og det for den kjere Søns Jesu Christi Skyld. Amen i Jesu Navn Amen.

Matz Pauelsen eller ogsaa Matz Jørgensen lige godt, med egen Hand skreven den 26 February.

Gud give til Lykke, Amen.

*

Her vil vi saa slutte vort Uddrag af den gamle Dagbog. Matz Jørgensen, der blev gift med Karen Svennesdatter fra Barsø, har skrevet i den indtil 1711. Han døde 1724. — Dagbogen fortsættes af hans Søn Jørgen Matzen, gift med Ingeborg Jespersdatter fra Stolliggaard. Han døde 1737. Et nyt Slægtled fortsætter igen: Matz Jørgensen, hvis Hustru var Bodel Jes Eskelsens Datter fra Rundemølle. 1788 meddeles, at han er død, og det er sidste Gang, der er skrevet i den gamle Dagbog, som saaledes er blevet ført gennem seks Slægtled.

Tre gamle Ligsten

Af HANS H. TOFT, Barsmark

Af gamle Gravsten har der været en Mængde i Løjt Sogn, og flere af dem var meget kunstfærdigt udhugget. Sidst i 1700-erne fandtes paa Løjt Kirkegaard henved 300 Ligsten; men den følgende Tid ejede ikke megen Forstaaelse for disse smukke, gamle Minder. Naar de døde var glemte, viste man som oftest ingen Nænsomhed over for deres Gravmæler; disse blev sædvanligvis kørt hjem til Gaarden og anvendt til Trappesten, tit blev de endog kløvet i Stykker. Saadanne Stumper findes ved næsten hver gammel Gaard i Løjt Sogn; kun faa er som sjældne Undtagelser bevaret ubeskadigede.

Paa to Gaarde har man dog haft saa megen Ærbødighed for Slægtens gamle Minder, at man har indmuret Stenene i Slægtsgaarden, nemlig paa Jakobsgaard i Barsmark, hvor vi finder den skønne Ligsten over Paul Hansen, og paa Gaarden Lammesbjerg, hvor der er indmuret to Ligsten i Ladegavlene.

Paul Hansen (1694—1780) overtog i 1727 sin Fædrenegaard Jakobsgaard, fordem Slesvig-Bispens Fæstegaard. Paul Hansen var en velstaaende Bonde, han ejede en god Gaard og havde Andel i flere Aabenraa-Skibe. Han var tillige en oplyst Mand; hans Dagbog, der er paabegyndt 1718, findes endnu paa Gaarden, et Uddrag af den kan læses i »Sønderjydske Aarbøger« 1933. Paul Hansens Hustru var Mette Bossen fra Bossensgaard i Barsmark. — Efter Paul Hansen fik hans Søn Hans Paulsen den gamle Gaard, hvis nuværende Ejer, Hans Paulsen Krag, tilhører samme Slægt.

Paa Jakobsgaard-Stenen findes følgende Indskrift:

Salige

Paul Hanssen

af Jacobsgaard i

Barsmarck, fød 1694

d. 2. Sept. Døde d. 15. Aug.

1780. Og Hustru Salige

Mettha Pauls

fød d. 15. Nov. 1712. Døde

Anno 1789 den 11. Martz.

Salige

Ellen Pauls

Datter, fød d. 8. Apr.

1733, døde d. 28. May 1742.

Rammen omkring Indskriften dannes af otte, omtrent en halv Meter høje Relieffer, der viser Billeder fra Jesu Liv.

Nederst ses et Billede af Jesu Fødsel; ved venstre Side følgende tre: Jesus i Gethsemane, Hudstrygningen og »Se, hvilket Menneske!« Øverst i Midten ses den korsfæstede Jesus. Ved højre Side: Gravlægningen, Opstandelsen og Jesu Himmelfart.

Paa Lammesbjerg er Stenen i den vestre Ladegavl særlig smuk. Den er omtrent halvanden Meter høj og bærer Indskriften:

»De Retfærdige leve evindeligt (og HERren er deres Løn, og Omsorg for dem er hos den Højeste. Derfor skulle de faae et herligt Rige, og en deylig Krone af HERrens Haand. Visd. Bog Cap. 5 V. 16. 17.

Herunder hviler i Herren Sal: Elsbe Iesdatter af Ellbjerg, som døde 1758 d. 12 Jul: Hendes Alder 6 Aar og 4 Maaneder.

Saa og Sal: Maren Iesdatter, som døde 1758 d. 16. Juli. Hendes Alder 18 Ugger.

Iligemaade Sal: Caren Iesdatter, som døde 1758 d. 3 Aug: Hendes Alder 5 Aar 4 Maaneder.

Dersom de Retfærdige end dør tidlig, skal de dog være i Hvile, de som var bleven Gud behagelig, var ham kjær, og blev borttagen, fordi de levede blandt Syndere, de blev henrykt, at Ondskab skulde ikke omskifte deris Forstand eller Svig bedrage deris Siele, deris Siele behagede Gud, derfor hastede hand med dem af det onde Liv. Viisd. 4, 7. 10. 11.»

Ovenover ses de tre smaa Pigers Billede udhugget og omkring hele Indskriften et smukt Bladornament.

Som det ses af Stenens Indskrift er de tre Smaapiger ikke døde paa Lammesbjerg, men i Elbjerg. De maa efter al Sandsynlighed være Døtre af Jes Jørgensen Elberg. Han var to Gange gift, først med Ann Marcorsdatter fra Gaarden Tosthøj, anden Gang med en Søster til sin første Hustru. Af alle hans Børn — der har mindst været fem — levede kun Sønnen Jørgen, hvis Efterkommere stadig sidder paa Lammesbjerg.

Slægten er altsaa kommet fra Elbjerg, hvorefter den

*Gammel Ligsten paa Gaarden
Lammesbjerg.*

J. M. Holdt fot.

ogsaa har taget Navn. Elbjerg var oprindelig tre Gaarde; paa den ene nævnes 1739 Jørgen Madsen Elberg. Denne Gaard er forsvundet omkring 1760, sandsynligvis ved, at hans Søn, ovennævnte Jes Jørgensen Elberg har udflyttet den til Lammesbjerg. Denne Jes Elberg har faret til Søs og maa jo have været ret velstaaende, siden han har bekostet saa smuk en Sten.

I mindre end en Maaned har Jes Elberg mistet de tre Børn; man maa jo formode, at en smitsom Sygdom har revet dem bort; i Familien vides da ogsaa endnu efter mundtlig Overlevering, at de er døde af sorte Kopper.

Da Gaarden i Elbjerg kort efter de tre Børns Død er blevet udflyttet, er det jo forstaaeligt, at Stenen siden, da deres Grav blev sløjffet, kom hjem til den Gaard, hvor Slægten fortsatte, og hvor man stadig værner om dette smukke, gamle Minde.

Den anden Ligsten paa Lammesbjerg har derimod ikke nogen Tilknytning til den Gaard, hvor den nu findes. Den stammer nemlig fra en nu forsvunden Ejendom, der laa lige Vest for Elberg-Slægtes Gaard. Denne, den vestre Lammesbjerg, var et mindre Boel, som laa paa gammel Præstegaardsjord. Den var ældre end den østre Gaard, i alt Fald laa den der i 1704. Dens Beboere var altsaa Præsteinderster, og ved Siden af drev de Hjulerhaandværket. Dette Haandværk har været knyttet til Ejendommen lige til den omkring 1850 blev nedbrudt og flyttet til Nørreskov.

Stenen er mindre end den anden og uden særlig Udsmykning. Den bærer Indskriften:

Herunder hviler Sal. Hans Nissen af Lammetsbierg, som døde Ao 1750 den 2. Sept. Hans Alder 82 Aar 6 Mdr.

Desligest hans Hustru Sal. Leena Hanses, som døde Ao 1750 d. 29. Sept. Hendis Alder 77 $\frac{1}{2}$ Aar.

Ligeledes Nis Hansen, som døde Ao 1764 d. 12. Juli. Hans Alder 64 Aar 5 Mdr. Tilligemed hans Hustru [] Ingeborig Nisses, som døde Ao 17 [] Hendis Alder [] Aar

Hans Nissen kaldes i andre Kilder Hans Nissen Brød, hvoraf det kan skønnes, at han har stammet fra den gamle Udflyttergaard Brøde ved Barsmark, maaske var han Søn af Nis Bossen, som ejede Brøde i 1704. Hans Søn, Nis Hansen Brød, for i sine unge Aar til Søs, men overtog saa Faderens Inderstested og Haandværk. Med Hensyn til hans Data stemmer Kirkebogen ikke overens med Stenens Beretning. Kirkebogen meddeler nemlig, at han døde d. 8. Aug. 1764 i en Alder af 64 Aar 6 Uger. Hvad der er det rigtige, er det jo umuligt at faa opklaret mere.

Det kan ses af Indskriften, at Stenen er blevet hugget inden Hans Nissens Hustrus Død, idet der er ladet Plads aaben, til at hendes Dødsdag og Alder kunde tilføjes, ligesom man heller ikke har villet sætte »Salig« forved hendes Navn, medens hun endnu var i Live. At det manglende aldrig er blevet udfyldt skyldes sandsynligvis det, at hun ingen Børn havde, saa der har ikke været nogen Slægtninge, som har interesseret sig for at faa Stenen hugget færdig.

Ingeborg Nisses, (født Knudsdatter, fra Bødum) døde iøvrigt den 20. Januar 1784, 84 Aar gammel.

Hundrede Aar efter, da Ejendommen var forsvundet, er Stenen altsaa ved en Misforstaaelse havnet paa Elbjerg-Slægtens Gaard, idet man har troet, at den hidrørte derfra, og glædeligt var det, at den derved blev reddet fra Ødelæggelse.

Præstesønnen fra Løjt, der blev Borgmester i Flensborg

Af Sognepræst E. JUHLER, Aabenraa

Den 26. August 1678 fødtes Hans Iversen i Løjt. Han tilhørte en gammel Præsteslægt. Hans Fader, Iver Hansen, var Andenpræst, eller som man den Tid sagde, Diaconus, i Løjt († 1707), Søn af Hans Iversen († 1670), Præst i Ensted. Hans Farfars Far var Iver Hansen, Præst i Ensted († 1638), og denne var igen gift med en Datter af sin Forgænger; Præsten Michael Mathiesen i Ensted († 1604).

Hans Iversens Moder, Margrethe Dall, var Datter af Faderens Forgænger i Embedet som Andenpræst i Løjt, Rasmus Dall († 1673), og denne var igen gift med sin Forgængers Datter, Agnethe Thomasdatter.

Hans Farmor, Catharina Anchersen, var Datter af Provst Johannes Anchersen i Aabenraa, der sammen med sin Hustru døde af Pesten og begge blev begravet samme Dag, d. 17. Febr. 1630 i Aabenraa Kirke i Gangen ved Siden af Prædike-

Løjt Kirke.

J. M. Holdt fot.

stolen. Johannes Anchersen var Søn af Paul Anchersen, Præst i Starup-Grarup, Magister, Konsistorialassessor og en Tid lang ogsaa Provst i Haderslev (†1634), hans Far igen var Johannes Anchersen, Magister og Præst i Starup-Grarup († 1602), gift med Rahel, Datter af den første lutherske Præst i Starup-Grarup, Iver Ravn († før 1569).

Hans Iversens Farmors Far, Provst Johannes Anchersen i Aabenraa, var gift med Metta, Datter af Præsten i Jordkær, Jacob Andresen († 1626), Søn af Andreas Paulsen, Præst i Jordkær († 1577), der stammede fra Gjenner. Saaledes var Hans Iversens 12 nærmeste Forfædre alle Præster.

At Hans Iversen Løjt, som han siden kaldte sig, ikke blev Præst, men i Stedet for Købmand, hang maaske sammen med, at hans Far 1685 i 2. Ægteskab havde giftet sig med Adelheit, Datter af Købmand og Raadmand Hans Becker i Aabenraa, der maa have været en Mand af større Indflydelse, da der, efter hvad Kirkebogen fortæller, ved hans Død 1684 blev ringet i 7 Timer med 3 Klokker.

I 1693, altsaa 15 Aar gammel, kom Hans Iversen Løjt i Lære hos Købmand Joachim Jovers i Husum. Senere var han i Hamborg hos en Købmand Scheiler, der især handlede med italienske Silkevarer. Derefter vendte han tilbage til Aabenraa, hvor han en Tid lang var Medhjælper hos Lorentz Bøhrnsen, der var gift med Hans Iversen Løjts Kusine Cathrine Marie Leck, Datter af Købmand og

Raadmand Jørgen Andersen Leck og Metta, som var Datter af Præsten Johannes Iversen i Ensted.

1703 begyndte han paa en selvstændig Forretning, idet han rejste med Varer til Riga. Aaret efter vendte han hjem og fik nu Borgerret i Aabenraa. Han skal have boet i den gamle Købmandsgaard, hvor Hansen & Pøhlisen nu har deres Forretning; men han var for det meste undervejs, idet han især forhandlede sine Varer i Livland og Sverige. I 1708 giftede Hans Iversen Løjt sig med Maria Jansen. Hendes Fader var Købmand Johann Friedrich Jansen, som skal have boet der, hvor nu Firmaet Hoffgaard har sin Forretning; hendes Moder var Margrethe Becker, en Søster til Hans Iversen Løjts Stedmor. Maria Jansen var født den 12. Okt. 1686.

I 1709 flyttede Hans Iversen Løjt til Flensborg. Efter at have erhvervet Borgerret lejede han først en Ejendom paa Holmen, som han senere købte og byggede ny op. Huset, der staar endnu, har en meget smuk Barokgavl (nu Nr. 45 paa Holmen). I Flensborg oparbejdede Hans Iversen Løjt en omfattende Vinhandel. I hans Dødsbo opføres Vinlageret til 48,000 Mark lybsk, medens selve Huset kun staar opført til 10,000 Mark.. De store Bagbygninger rummer endnu den Dag i Dag vældige Kældere. Tillige lader det til, at han har været stærkt interesseret i Skibsfart, maaske en Arv fra hans Fødesogn Løjt, hvor der jo altid har været megen Interesse for Søfart. I Skibsparter efterlod han sig nemlig 9000 Mark, altsaa omtrent lige saa meget som den store Købmandsgaard var værd.

Da der i 1749 oprettedes et Handelsselskab, der skulde tage sig af Hvalfangsten i Grønland og paa Spitzbergen, med en Aktiekapital paa 150,000 Mark, tegnede Kongen sig med to Aktier og næst efter ham Borgermester Iversen Løjt med samme Antal Aktier. 1750 havde Selskabet fem Skibe i Søen; det maatte dog likvidere allerede 1758, hvorved hele Aktiekapitalen gik tabt.

Hans Iversen Løjt var aabenbart en foretagsom Mand, der ikke var bange for at risikere noget, at han imellem ogsaa led Tab, er en Selvfølge. Fortegnelsen over udestaaende Fordringer, som der ikke var stort Haab om at faa indkasseret, var ved hans Død ret betydelig. Denne Liste viser forresten, at han ikke blot har haft Handelsforbindelser med de fleste danske Byer og med Holsten, men ogsaa med Sverige og med Østersøprovinserne, Byerne Riga og Libau nævnes hyppigt. Til Trods for sine store Tab efterlod han sig dog en for den Tid betydelig Formue, nemlig 74,901 Mark lybsk.

Hans Iversen Løjt vandt i Flensborg, skønt han var tilflyttet, hurtigt Borgerskabets Tillid. 1717 blev han valgt til Deputeret, 1729

blev han Forstander for Helligaandshospitalet, 1741 Raadmand og i 1748 Borgmester. Han var da 70 Aar og virkede endnu som Borgmester i 16 Aar. I et Eftermæle siges der, at han, skønt tilsidst blind, viste samme Aandsfriskhed og var besjælet af samme Om-sorg og Energi, naar det gjaldt om at varetage Byens Interesser, lige til det sidste. Iøvrigt omtales han rosende for sin Oprigtighed og Retskaffenhed og prises som de fattiges Ven.

Han døde den 28. Dec. 1764 og blev bisat i St. Nicolaj Kirke; hans Hustru døde 28. April 1767. Borgmester Clæden har sat Hans Iversen Løjt et Monument, idet hans Bog om Flensborg Bys Historie, der udkom samme Aar, som den gamle Borgmester døde, blev tilegnet hans Minde.

At Borgmester Iversen Løjt hang ved sit Fødesogn, ses allerede deraf, at han tog Tilnavnet Løjt. Han kom der ogsaa stadigt, selv efter at han havde bosat sig i Flensborg. Hans Søster Catharina Margretha var nemlig blevet gift med Faderens Efterfølger som Anden-præst i Løjt, Knud Hybschmann († 1760), der var en Præstesøn fra Øster Løgum. To Billeder af hans Forældre hænger forøvrigt endnu i Løjt Præstegaard. — At Flensborg-Borgmesteren ikke glemte sit Fødesogn, ses endvidere deraf, at han skænkede Løjt Kirke det smukke Riffelbillede, som stadig hænger der. Det viser, set fra den ene Side, Korsfæstelsen, fra den anden Side Opstandelsen.

Navnet Iversen Løjt er uddød. Borgmesteren havde 11 Børn, af hvilke 2 Sønner og 5 Døtre overlevede ham. Sønnerne døde ugifte, men paa Spindesiden har han efterladt sig talrige Efterkommere. Et Barnebarns Barn af ham var Provst Gøttig i Aabenraa († 1904). Hos en anden Efterkommer, Gaardmand Gøttig i Mastrup, hænger to store Oliemalerier af Borgmesteren og hans Hustru. Efterkommere af den Flensborg-Borgmester lever ogsaa i hans Fødesogn Løjt. Hans Dattersøn, Hans Feddersen, Søn af Commerceassessor Martin Feddersen og Adelheit Iversen Løjt, købte i 1794 en Gaard i Løjt Kloster; den laa der, hvor nu Skibskaptajn Jep Schmidt bor. Dennes Hustru og hendes Søskende nedstammer i 6. Led fra Borgmester Hans Iversen Løjt, og i Haven ved Ejendommen staar endnu flere gamle Træer og en Bøgeallé, som Borgmesterens Dattersøn, Hans Feddersen, har plantet.

Skoler og Skolemestre

i Løjt Sogn

i gamle Dage.

Af

J. M. HOLDT

*Den ældste Skole
i Barsmark.*

I Barsmark staar paa Hjørnet af »Maren Kasses Forte« et gammelt Hus, der efter mundtlig Overlevering skal være Byens ældste Skole. At Huset er ældgammelt, er utvivlsomt, det er et af Sognets meget faa Bindingsværkshuse, og Bindingsværk er tidligt gaaet af Brug her paa Egnen; her findes grundmurede Huse fra omkring 1760. I 1744 byggedes en ny Skole i Barsmark; den kom til at ligge oven for Paulsgaard og er længst forsvunden. Den Bygning, som omkring 1817 afløste den, staar endnu som Skolelade; den nuværende Barsmark Skole er fra Halvtredserne. Den gamle Bygning maa altsaa, forudsat Traditionen taler sandt, være kaseret som Skolehus allerede i 1744.

Sognet havde dengang fra gammel Tid een Hovedskole, som laa i Kirkeby; i Jordebogen' over Aabenraa Amt 1704 nævnes en 3 Fags Skolestue paa Præstegaarden. Imidlertid havde mange af Sognets Børn omkring en Mils Vej til Skole, og Beboerne i Barsmark og Stollig lejede derfor en Skolemester og oprettede saaledes egne Skoler i disse Byer. Alle Sogneboerne maatte imidlertid længe efter vedblive at svare den sædvanlige Ydelse til Hovedskolen i Kirkeby, selv om Halvdelen af Børnene ikke kom der.

I Jordebogen 1704 omtales en gammel Drejer ved Navn **Jacob Steffensen**, »som hidtil har holdt Skole«. Han faar fri Bolig i et Hus, der hører til Diakoniet (Andenpræstegaarden), mod at han slaar Bedeklokken og ringer til Kirke.

Sognet havde fra gammel Tid intet Degnekald; Degneforretningerne var knyttet til Diaconus' (Andenpræstens) Embede. Om-

kring 1740 nævnes et Skolehus tæt ved Kirken. Skolemesteren i Kirkeby hed dengang **L u d v i g B r e n c k e n**. Han skildres i Indberetningerne som »vel skikket til at informere Ungdommen, hvis han blot vilde omgaas mere lemfældigt og sagtnødig med Børnene og ikke forsømte Skolen for sine Extravagancers Skyld«. Han kan nok faa sit Udkomme, »da han har nogle Accidentia ved Kirken«.

I Barsmark og i Stollig havde man lejet et Hus til Skole, og Beboerne akkorderede med Læreren om Lønnen. Læreren i Barsmark skildres (o. 1740) som »et godt, stille Menneske«. Han er ugift og nyder derfor »Mensam ambulatorium«, d. v. s. faar Kosten paa Omgang hos Byens Bønder, »gaar paa Madning«, som man kaldte det, »hvorved han staar sig godt«. Imidlertid har han, »da han er en god Karl og overmaade stærk i Regning«, til hele Byens Sorg opsagt Skolen til Paaske og bliver Degn i Maugstrup. Hans Navn nævnes ikke i Indberetningen, men i 1739 nævner **Jakobs-gaard-Dagbogen**, at **C h r i s t e n S k o l e m e s t e r** faar 9 Mark for Vinterhalvaaret; det har maaske været den samme.

Hans Efterfølger i Barsmark, **P e t e r L o r e n z e n**, var man ikke saa godt tilfreds med, efter ham fulgte **M a t t h i a s J e s s e n** (død 1789), der stammede fra Frøslev. Skoleholderen i Stollig hed i 1740 **N i e l s H a r b o e** (1692—1766). Han havde forinden holdt Skole i Hoptrup Sogn, indtil man der sagde ham op og tog en anden. I Stollig har Kaarene heller ikke været lyse for ham. Indberetningerne fortæller, at »han maa leve kummerligt og hjælpe sig med lidet. Ejheller skal han være saa duelig til at informere som ham i Barsmark«.

Efter ham fulgte (i Skovby) **J e s H a n s e n**; og efter hans Død i 1777 tog man en indfødt Skovbyer, **M a r c o r N i s s e n D u b o r g**, til Skolemester i denne By.

Paa Barsø fandtes ingen Skole, men om Vinteren hyrede Øens elleve Gaarde en stor Dreng til at holde Skole og akkorderede med ham, som de kunde.

1. Juli 1743 fik Kirkeby en ny Skolemester, som blev den mest kendte og mest betydningsfulde af Sognets Lærere i det attende Aarhundrede. Han hed **H a n s M i k k e l s e n**, var født 1720 og Søn af Skrædder Mikkil Pedersen og Maren Mikkels i Nørre Løgum. Skønt hans Skolegang havde været ringe, havde han ved Læsning og Flid skaffet sig gode Kundskaber, særlig i Matematikken. — Det første Aar, han var i Løjt, var Kaarene gode nok; Aaret efter sin Ansættelse giftede han sig med Bodil Jepsdatter, en Datter af Gaardejer Jep Jepsen i Løjt Kloster. — Men i 1744 foretoges en Omordning af Sognets Skolevæsen, hvad der fik meget uheldige Følger for

Hans Mikkelsen. Der blev i dette Aar bygget nye Skoler i Barsmark og i Løjt Skovby, medens den i Stollig blev nedlagt. Samtidig fritoges Beboerne i disse Skoledistrikter for den gamle Ydelse til Kirkeby Skole. Herved blev Hans Mikkelsens Indtægter pludselig omtrent halveret. Foruden Lærergerningen var det gennem Tiderne blevet Hævd, at Skolemesteren i Kirkeby besørgede en hel Del af Andenpræstens Degneforretninger. Der fandtes ingen Bestemmelse om Betaling for dette, Hans Mikkelsens Forgænger fik 10 Mark om Aaret, men han selv angiver, at han maa forrette alt Kirkearbejde uden Betaling. Han ansøgte nu om at faa fast Løn for dette Arbejde, idet han foreslog, at Hovedpastoratet skulde afgive 50 Rdlr. aarligt til ham. Udviklingen i Sognet havde nemlig ført med sig, at Hovedpastoratet gennem det syttende Aarhundrede efterhaanden fik flere og flere af de Indtægter, som oprindeligt tilfaldt Andenpræsten med Degneembedet. Imidlertid vilde man ikke forandre noget ved Præsteembedet, saa længe den daværende Præst, Lorenz Fabricius, beklædte dette. Hans Mikkelsen anvistes derfor til at have Taalmodighed.

Efter som Familien voksede — den fik ialt 11 Børn — blev det stadig vanskeligere for ham at faa til Livets Ophold til sig og sine. Der fortælles, at baade han og Konen forfaldt til Drik, og at det tilsidst stod saa kummerligt til med dem, at Menigheden skillingede sammen og forærede Hans Mikkelsen en Dragt Tøj, saa han kunde vise sig i Kirken i nogenlunde anstændig Paaklædning. Hvorvidt det er sandt, faar staa hen; i hvert Fald er det aldrig nævnt i Indberetningerne til Provsten. Pastor Fabricius giver ham i 1753 det Skudsmaal, at han for sin Undervisning og Livsvandel bliver rost af de fleste, omend ikke af alle.

Ved Nytaarstid 1754 døde Pastor Lorenz Fabricius i Løjt, og nu fandt Hans Mikkelsen Tiden belejlig til at gentage sin Ansøgning til Kongen. Deri nævner han, at han er kommet til Løjt under den Forudsætning, at han skulde være Lærer for hele Sognet. Under disse Forhold havde han lige til sit nødtørftige Underhold. Men da siden de to andre Skoler i Sognet blev oprettet, saa er han nu i største Mangel for sit Udkomme. Hans Skolelærerembede giver ham næppe 100 Mark i aarlig Indtægt, og han skriver videre: »saa vil Eders kongelige Majestæt allernaadigst forstaa, hvor umuligt det er at erhverve det kummerlige Udkomme til Hustru og Børn, og at Hunger og Kummer er det meste ved min Bestilling«. Da samtidig Andenpræsten, Hübschmann, ogsaa ansøgte om bedre Lønforhold for sit Vedkommende, blev der endelig taget fat paa at indføre en mere retfærdig Ordning. Det fik til Resultat, at der indførtes en be-

stemt Fordeling af de kirkelige Forretninger mellem de to Præster, Indtægterne deltes i Forhold hertil, og Degnetjenesten blev løst fra Diakonatet og paalagdes Skolelæreren i Kirkebyen. Saa blev Hans Mikkelsen altsaa Degn i 1754;

*Den gamle Degnebolig i Kirkeby,
bygget omkr. 1780.*

for denne Bestilling blev der tilkendt ham 75 Mark aarligt.

Efterhaanden bedredes saaledes hans Kaar, ogsaa Indtægterne fra Lærerembedet blev øgede, saa han kom op paa 200 Mark aarligt, hvoraf en stor Del ganske vist blev ydet som Naturalier. Disse bestod i, at Bønderne hvert Aar til Mikkelsdag leverede ham Hø og Halm, Mængderne var fordelt efter Gaardenes Størrelse. Denne Ydelse vurderedes til ialt 28 Mark 8 Skilling. Til Mortensdag fik han 4 Tønder Rug og 4 Tønder Byg, fordelt paa samme Maade, ansat til en Værdi af ialt 44 Mark, og endelig havde han Lov at græsse en Ko paa Kirkeby Vestermark, hvilket vurderedes til 4 Mark. Ialt har Naturalieydelseerne saa en Værdi af 76 Mark 8 Skilling. De øvrige 123 Mark 8 Skilling svarede i rede Penge til Nytaar, Paaske, St. Hans og Mikkelsdag og betaltes af alle i Skoledistriktet, baade Bønder, Kaadnere og Lejefolk, hvad enten de havde Børn eller ikke.

Tyve Aar efter sit Komme til Løjt oppebar han saaledes af Lærer- og Degnekaldet ialt 275 Mark, desuden fik han af uvisse Accidenter omtrent 20 Skilling 24 Penning aarligt.

Men nu var Hans Mikkelsen ogsaa begyndt at skaffe sig Indtægter paa anden Vis, nemlig som Landmaaler og som Visemager.

Han levede i Udskiftningstiden, da Verden skulde »deles i Lykker«, og her kom hans matematiske Kundskaber ham til Gode. I Løjt Sogn, hvor Fællesskabets Ophævelse ligger meget længere tilbage, blev der dog i den Tid foretaget en Del Udskiftninger og Ombytninger, saa ogsaa her fik Hans Mikkelsen en Del Arbejde; men mest var det udenfor Sognet, han virkede som Landmaaler, og han blev snart anset som saadan over det meste af Nordslesvig. Han har saaledes foretaget Delingen af Jorderne i Gjenner omkring 1770.

Men endnu mere kendt blev Hans Mikkelsen som Visemager. Hvornaar han har begyndt paa at lave Vers, kan ikke siges, da kun enkelte af hans Digte kan tidsfæstes, men det er vel troligt, at han har forsøgt sig allerede i sine unge Dage. Sandsynligvis stammer dog alle de Digte, der er bevaret til vor Tid, fra Tiden i Løjt. Han solgte dem til en Bogtrykker Lucander i Haderslev for 1 Rigsdaler Stykket, og de tryktes anonymt.

Digtene giver Indtryk af, at Hans Mikkelsen har haft let ved at skrive. Sproget er som oftest naturligt og ukunstlet, men tit særdeles djærvt, saa mange af Digtene er ikke just egnet til Højtlæsning i vore Dage. Imidlertid har de deres Værdi derved, at de giver os gode Skildringer af Livet i en Landsby for nu henvend 200 Aar siden, skønt det just ikke er Almuens Dyder, han skildrer.

Han skildrer et Grandestævne (i »Smedevisen«), hvor Byens Bønder drøfter Valget af en ny Smed; og i »Jens Kluuses Høste-Højtid« (optrykt i Sønderjydsk Maanedsskrift, Marts 1928) faar vi et Billede af et godt gammeldags Høstgilde; efter mundtlig Overlevering skal det have staaet hos Per Smed paa Drengesgaard i Barsmark (omkr. 1750). Vi ser de gamle Skikke, der har holdt sig til helt ned mod vor Tid: Bonden holder efter Høstens Afslutning et Gilde for sine Høstfolk. Lige som endnu over hundrede Aar senere hørte det sig til, at man slagtede et Faar til Lejligheden. Vi hører om, hvilke Forseelser under Høstarbejdet der kunde medføre »Straf« for den forsømmelige: »Vor Aulskar! Torkel slog sit Leskaft i Stykker, Ann Lisbeth brød en Rivebul, Claus lod en Fork tej fra sæ, da han forket, Far vælt en tom Voun . . .« og saa fremdeles; meget af dette har jo ogsaa været kendt op mod vor Tid. Straffen var gerne, at den skyldige skulde give Brændevin. Hos Jens Kluus dømmes vedkommende imidlertid til at drikke en Sopken for hver Forseelse. I det hele taget drikkes der jo bravt, og det fodløse (rundbuede) Glas, som man ikke kunde sætte fra sig, før det var tømt, spiller en stor Rolle. Det ender da ogsaa med, at det hele Selskab faar for meget af Drikkevarerne.

Brændevin skulde der til ved ethvert Lag, om det saa var Begravelse og Barsel. I »Mærkværdigheder ved Niels Jensen Munkes Ær-Øl« skildres et »Ærøl« (Arveøl, Begravelse), hvor Bærerne efter Begravelsen er samlet i Kroen for at drikke paa Enkens Regning. Det er store Mængder, der sættes til Livs af Drikkevarer; men der drikkes jo ogsaa til den afdødes Ære, og de anstrender sig bravt for at gøre det lige saa godt som ved gamle Gjertruds Gravøl. »Da fortærede Bærerne for 16 Mark og 15 Skilling. Det Ærøl huskes

endnu og har gjort den Døde uforglemmelig. Den Tid maatte man bære nogle hjem paa Stavrer«.

Men Kvinderne stod ikke meget tilbage, det ser vi af Digtet »Den lystige Barselstue«. Her skildres en Barselstue, hvor Nabolagets Koner mødes og faar en kærkommen Lejlighed til at holde Sladder:

»Naar de i Barselstuen sig
hos Konen nu forsanker,
der tyve Slags forunderlig
Ret Gaasekægget vanker,«

Men snart kommer Brændevinen i Gang:

»En tretten Skaale liste hen,
maaske endda vel flere,
og dersom de gaa om igjen,
saa vanker endda mere.«

Til sidst er de gamle Koner da ogsaa saa beskænkede, at de paa Hjemvejen falder paa Næsen. Kvindekønnet maa endda tit holde for. I et Digt gør han sig til Gode over deres Klædedragt, gør omhyggeligt op, hvor meget Tøj der skal til ethvert Klædningsstykke og kommer til det artige Resultat, at et Fruentimmer til en fuldstændig Paaklædning bruger 140 Alen Tøj. Endvidere har han bæret Damerne med et højt spydigt »Forsvar for vore smukke Fruentimmere her i Byen, imod dem,

som mistykke
dem den Lykke
i det Stykke,
at de Snustobak kan
snykke.«

I et af hans Digte overværer vi et Frieri, der dog mere har Karakter af en Handel, hvor Frieren, Hans Hansen, tinger med Pigens Fader, Rasmus Neel, om Medgiften, og det er ikke Smaating, Bejleren kræver: fire Snese Daler, en

To Koner fra Barsmark i Egnens Dragt.

J. H. Riis fot.

ny beslagen Vogn, en Seng, det skimled Mær, en nybaaren Ko, to Svin og denne Klæste her — og saa den brune Klod«. Men da Mette selv skynder paa, ender det med, at han faar det.

Den Slags Ægteskabsstiftelser, hvor Medgiften var det afgørende, behandler Hans Mikkelsen i endnu et Digt: »Beviis af levende Exempler at det er Løgn hos mange, som svare Ja, naar de ved deres Copulation adspørges, om de til deres Ægteskab har beraad sig med Gud i Himlen«. Deri paaviser han, at »hvor Gods og Penge er, sig Amor lister hen«, og udbryder:

»Mon sligt et Frieri, der paa saa lumpen Maade
ej ægte Kjærlighed, men Penge har til Rod,
tilbørlig kaldes kan med Gud sig at beraade?
Nej, meget mere det, som viser tværtimod.«

I et andet Digt maa Degnene holde for: »Extract af Udkast og Concepter, som Diogenes, der nylig er hidkommen af de Dødes Rige for igjen at søge om rette Mennesker i Verden, og dermed har gjort sin Begyndelse hos Degnene, haver opmærkt om sammes Levnet, Væsen og Videnskaber og i Rene haver ladet afskrive hos mig som et uværdigt Medlem af denne ærbare Societet«. Her ser vi Diogenes gaa rundt med sin Lygte hos Degnene, og Hans Mikkelsen er heller ikke blid mod sine Kaldsfæller. Mange holder for meget af Flasken, og med Lærdommen er det slet bevendt hos de fleste. Hos en af Degnene møder vi en anden af Tidens Fejl, som Hans Mikkelsen flere Gange haaner i sine Vers, nemlig Lysten til det Tyske:

»En Anden kom han til, hvor han fandt lige Mangel:
han klemte paa med Tysk, som han var født i Angel,
han med det Danske sig plat vilde ej afgive,
men hvad det var for Ting, paa Tydsk han vilde skrive.
Saa meget var han fra sin Moders Sprog afvendt,
at det ham stod for slet at være det bekendt.«

Engang hændte det, fortælles der, at Hans Mikkelsen paa Aabenraa Gade tabte et Brev fra sin Bogtrykker i Haderslev, hvori denne opfordrede ham til snarest at sende en ny Vise, da den sidste havde slaaet godt an. I Brevet omtaltes tillige nogle af de allerede trykte Digte. Brevet blev fundet og bragt til Provst Bargum, og da denne saaledes opdagede, hvem Forfatteren til de gængse Viser var, blev han højlig forarget og kaldte Løjt-Degnen til sig. Der vankede en skarp Irettesættelse, og Provsten skal ved denne Lejlighed have sagt: »Vil du være Degn, saa forbliv Degn, vil du være Visemager, saa forbliv Visemager!« Endvidere skal Provsten have ytret, at Hans Mikkelsen vel maatte være ude over den Alder, da man gav

sig af med slige Ungdomsstreger. Dertil svarede Hans Mikkelsen, at han skriftligt vilde meddele Provsten om sin Alder, og kort efter fik Bargum følgende Regneopgave:

»Næavis spurgte, hvad vi skrev,
da jeg født til Verden blev,
hvorpaa jeg ham gav til Svar,
om han klog i Regning var.
Da han skulde give Agt
paa, hvad til ham bliver sagt:
Fjerdeparten fra de Aar,
siden mig min Moder bar,
har jeg her i Løyt tilbragt.
Men giv nu fremdeles Agt.

Halve Resten som Du faar
mindere et Fjerdingaar,
naar det er quadreret ret,
Aldrens Fjerding dertil sæt,
det med Alderen formeer,
og med fire divider.
Plus et Fjerdingaar og fem
er jeg, naar du regner dem,
gammel som Methusalem.«

Og her er et Par Vers af »Tobaksvisen«, der jo saamænd godt kan gælde for vor Tid ogsaa:

»Tobak, du onde Krudt, dig højlig mange skatter,
og derfor al den Stund du er i Verden, patter.
Du ildesmagende Væxt, hvor maa du være sød
for dem, som er for dig saa hjertelig i Nød.

Hvor mange hundrede har ikke Sko og Hose,
men aldrig mangle de Tobak i deres Pose.
Hvor mangen haver ei en Skjorte paa sin Krop,
men gjæt, hvor meget har han vel tobakket op?«

Hans Mikkelsens Digte bærer tydeligt Præg af, at han var Sønderjyde, idet de er isprængt med udpræget sønderjydske Vendinger og Ord. — Vi træffer Udtryk som »de slog Vædde«, »vil I holde Klæppen!«, »det første« i Betydningen »saa snart som . . .«. Der er Ord, som endnu er velkendte paa Egnen, f. Eks. »snøkke« (= snuse), »høkke« (= flytte sig lidt), »stynte« (= skorte), »førsti« (= »i det mindste«), »Fikke« (= Lomme), »et Pus« (= en Pyt), »en Daame« (= en døvstum), »sølket« (= snavset). Flere af de Ord, han bruger, er nu alt sjældne: »saadet« (= kogt), »Ærøl« (= Begravelse), »Svarrer« (= Drejer), »Tæskild« (et Klaptræ, der brugtes ved Vaskning).

Hans Mikkelsens Viser fik meget stor Udbredelse, ikke alene i Sønderjylland, men ogsaa langt op i Nørrejylland, og de levede langt ud over Hans Mikkelsens egen Tid. Frederik Fischer nævner i 1860, at der blandt de Soldater, der i 1848 laa indkvarteret hernede, var Folk fra Randersegnen, som kunde fremsige »Smedevisen« og flere af Hans Mikkelsens Digte udenad, ja endog i vore Dage, op imod

to hundrede Aar efter deres Fremkomst, lever Brudstykker af dem blandt Egnens ældre Folk og maaske ogsaa paa andre Egne. Et enkelt, en Gravskrift, der minder om Wessel, er i hvert Fald stadig kendt paa Als, hvor Traditionen har knyttet den til Slægten Moos i Egen Sogn. — Det er dog aabenbart skrevet til en af Hans Mikkelssens Landmaalervenner og vil sikkert være kendt af flere Læsere:

»Herunder hviler i den Grav
Hans Jepsen, Landemaal.
Han ingen Sinde sveg et Lav,
hvor der blev drukket Skaaler.
— Hans Tørst blev slukt,
hans Øje lukt,
han nu til ingen trænger.
Den grumme Død
ham jo forbød
Godtaar at sige længer.«

Hans Mikkelsen døde i Løjt Kirkeby den 21. December 1796 efter at have været Lærer der i 53 Aar. Hans Søn Jep Mikkelsen blev den første Organist ved Løjt Kirke. Hans Mikkelsens Efterfølger i Embedet som Degn og Skolelærer blev Detlef Diedrichsen fra Angel, der var gift med Hans Mikkelsens Datter Marine. Diedrichsen fortsatte ogsaa Hans Mikkelsens Landmaalervirksomhed.

I 1860 samlede og udgav Frederik Fischer 25 af Hans Mikkelsens Digte. Foruden dem har Hans Mikkelsen skrevet en Mængde Lejlighedsdigte og Ligvers, hvoraf Sognets gamle endnu husker en Del. Frederik Fischer forsynede Udgaven med et Forord, hvoraf her hidsættes et Par Linier:

» . . . Foruden den Interesse det har at se Folkelivet og Menigmands Opfatning skildret i kraftige, men ogsaa sommetider vel drøje Fremstillinger, turde det vel ogsaa ikke være aldeles betydningsløst for Nutidens Sprogkamp at fremdrage af Mørket, at der i Midten af forrige Aarhundrede har levet en dansk Digter i Sønderjylland, der, uden videre Dannelse end den, hans opvakte Aand og Genie kunde forhverve sig selv, har opnaaet, hyad vel de fleste Digtere ansee som det højeste Formaal: ved deres Poesie at leve i Folkets Munde længe efter deres Død.«

GAMLE VOLDBORG

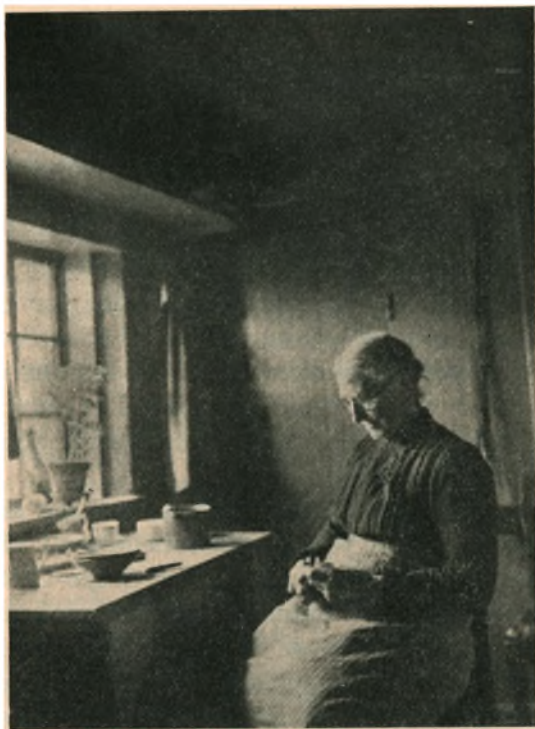
(Meddelt af JES M. HOLDT)

Gamle Voldborg Schmidt i Løjt Kirkeby var kendt af alle i Byen og elsket af alle. Altid glad og tilfreds, altid med et Smil og altid rede til en god Skæmt, saadan var Voldborg til sin sidste Stund. Gamle Voldborg døde i Foraaret 1933; hun savnes af mange, og hendes Minde vil stedse staa i den smukkeste Glans for dem, som kendte hende.

Voldborg, saadan kaldtes hun af alle, var født 1851 paa Kaadnerstedet »Toftlund« paa Kirkeby Nørremark. Det havde hendes Oldefader bygget for nu over halvandet hundrede Aar siden, og

her havde hendes Fader, Nis Nissen fra Skovbøl, friet sig ind omkring 1848. — Voldborg voksede op i et flittigt og nøjsomt Hjem; hun maatte tidligt tage Haand i Hanke med, hvad der var at gøre baade i Huset, paa Marken og paa Mosen, hvor hendes Fader strøg Tørv til Vinterens Behov. Voldborg lærte at finde Glæde ved Arbejdet og at være tilfreds med lidet. Derfor kunde hun ikke andet end synes, at Børn i vore Dage ofte bliver forvante. »Hvor var der Glæde, naar Bodel Træskomands gav os en Sukkerkavring, fordi vi havde set efter hendes Ko«, fortalte Voldborg, »men hvor mange Børn vilde vel bryde sig meget om det nu«.

Tidligt kom Voldborg ud at tjene, og hun tjente i mange Aar, men endda var hun kun et halvt Aar uden for Løjt Sogn. — I 1893 stod hendes Bryllup med Landmand og Søfarer Peter Schmidt fra

Gamle Voldborg i Løjt.

J. M. Holdt fot.

Kirkeby. De købte et Landsted i Kirkeby, som de drev i femten Aar; saa blev Voldborg Enke. Hun solgte saa Jorden; men vedblev at bo i det hyggelige gamle Hus med de grønne Skodder ved Vinduerne og Stokroser op ad Væggen.

Voldborg havde ikke selv Børn, men hun kom ikke til at savne Børn. Da Skolen før laa i den nørre Ende af Byen, fandt mangan lille Dreng og Pige ind til Voldborg. — Havde en Kjole eller en Finger faaet en Rift — eller hvad andre smaa Uheld der kunde passere — Voldborg vidste altid Raad. Hun tørrede Taarerne af Kinderne, og snart havde hendes Humør kaldt Smilet frem hos den lille igen. Især de Børn, der havde lang Skolevej, søgte Tilflugt hos Voldborg. Var de forkomne af Kulden, fik hun dem varmet op; hun tørrede deres Tøj og lagde Gløder i deres vaade Træsko. Hun var som en elskelig Bedstemoder for dem alle. Og Børnene blev store, men hver Gang de kom til Kirkeby, maatte de se ind til hende, og Voldborg skulde snart faa Kedlen over Ilden. Da Voldborg i 1931 fyldte de firs, holdt omved et halvt Hundrede af hendes »Skolebørn« Fest for hende i Forsamlingshuset. Det var en stor Dag for gamle Voldborg.

Inde hos Voldborg følte man sig altid godt hjemme. En egen Duft, en lun Hygge strømmede en i Møde, naar man kom ind i hendes lavloftede Stue med Green-Uret og Alkovesengen og de blomsterfyldte Vinduer. Paa Kommoden stod mærkelige Ting, som hendes Mand havde ført hjem fra sine Langfarter, og ved Kakkellovnen laa Katten og spandt saa velbehageligt. — Og Voldborg kunde fortælle, helst om gamle Dage, om Livet i sit Barndomshjem, om gammel Sæd og Skik, om Varsler og Overtro. Mange sære gamle Ord, som hendes Oldemor havde brugt, huskede hun, og af gamle Remser og »Sejer« havde hun et rigt Forraad.

»Sønderjydsk Maanedsskrift« har tidligere trykt flere gamle Vers og Remser af Voldborg, her skal nu i en lidt broget Blanding meddeles en Del mere, som Voldborg har fortalt den sidste Vinter hun levede.

Konen, som kunde forhekse.

(Nedskrevet efter Voldborgs mundtlige Meddelelse 1931, dog er der indsat andre Navne.)

Maren Tammeses kunde nok gøre ondt. Ja, nu ler Folk af det, men det skal nu nok sæde alligevel. — Der var nu Bertel Bødkers Dreng. Der havde hun været oppe, og snart efter blev Drengen skarns og vilde ingenting spise.

De dogtrede længe med ham, men det hjalp ikke. Saa var der en, der sagde: »Prøv da at drage ud til Mutter Toteng (Tutein) med ham«, og

det gjorde de saa. Saa snart Mutter Toteng saa Drengen, sagde hun: »Jamen dig skal vi snart faa i Stand, min Dreng; dig er der jo en, der har gjort ondt for!« Hvad hun mere gjorde ved ham, det ved jeg ikke; men det første Drengen kom ud igen, kunde han have en Kage, og nu fejlede han ikke noget mere.

Der var ogsaa engang, hun var oppe ved Mads Poltmands. Der vilde hun til at gaa ind i Baasen, men Mads sagde skam til hende: »Vil du bare se, du kommer ud, din tombe Kvind!«

Hun var ellers imellem oppe ved mig for at laane lidt Hø, men der er nu da aldrig sket noget med Kørerne efter det.

Om et Forvarsel har Voldborg fortalt:

Da jeg tjente i Stollig, skete det, at jeg en Nat hørte, at en Greb, som plejede at staa i et Hjørne af Køkkenet, faldt ned over nogle Gryder med et grov Rabalder. Jeg tænkte, at det maatte vel være Katten, som var blevet lukket inde i Køkkenet, men da der ikke var noget, den kunde tage, og da det var koldt, blev jeg i Sengen. Næste Morgen, da jeg kom ind i Køkkenet, var der ingen Kat, og Greben stod godt nok paa sin Plads. Jeg spurgte da min Madmor og de andre, om de havde været inde i Køkkenet om Natten, men det havde de ikke.

Naa, saa tænkte jeg saamænd ikke saa meget paa det mere. Men en Tid efter døde et Barn paa Gaarden, og da vi ved Begravelsen havde travlt i Køkkenet, var der en, der tog og smed Greben hen i en Krog, hvor der var sat nogle Gryder. — Det gav rigtig et Sæt i mig, for det var helt nøje den samme Lyd, som jeg den Nat havde hørt i Forvarsel.

Et Par gamle Remser.

Æ holder mæ op i min kroge Haend,
gi mæ lidt, saa kommer Æ tit,
gi mæ møje, saa kommer Æ oller mee.

Det regner, og det suser
og er saa sort i Sky,
Guj naade vos arme Hierre,
vi er saa langt fra By,
og Rakkeren tej old Skræddere,
de er saa godt i Ly.
Tidle op og sild' i Seng,
og inne Søvvn om Mirre,
og skal Æ vær Jens Persens Dreng,
saa tror Æ, Æ vær sterre.

Sko en Hest, hven kan bedst?
Det kan æ Præst;
nej, det kan han ej,
det kan æ Smej,
ham der bor ved det øster Lej,
han kun itt' hoeld sin Kuen i Frej
for old de Pævlinger og Krævlinger, som kom astej.

Hvad skal vi leg'?
Kat skal vi steg',
Hund skal vi pell',
saa hær vi nok o bestell'.

Tro og Sejer om Vejret og om enkelte Dage og Tider.

Sønden, den frys' Tap i Tønden.

Manne Stjerner smaa,
Søndenvind vi snart vil faa.

Et lille Hjul om Maanen varsler et stort Uvejr; et stort Hjul giver et lille Uvejr.

Naar Hanen galer ved Sengetid, giver det Sne.
Hven det vær spist op, giver det kønt Vejrl i Morgen.

Er Kyndelmisse lys og klar,
kommer Foraar it saa snar.

Kyndelmes Knue, saa er Jywl ue.

Per med det lang' Skæg,
han lokker de smaa Børn ud under Væg.
(Persdag er 22. Febr.)

Paa Persdag skal Solen skinne saa længe, at man kan naa at sadle en Hest i Solskin; saa vil det blive en god Sommer.

Li' saa læng' som Verden stær,
er der fire Uger mellem Powl (25. Jan.) og Per.

Sankt Mathis (24. Febr.), han skal brækk' Is; hvis han lægger Is, bliver Vinteren lang.

Paa Skærtorsdag skal man have syv Slags Kaal; det skal være godt imod Kolden.

Pinsemorgen skal man staa tidligt op og feje Lopperne ud.

Kold Maj giver varmt Logulv (o: god Høst).

Naar det fryser Karensnat (24.—25. Nov.), fryser det i atten Uger derefter. (24. Nov. kaldes Karensaften, 25. Nov. Karensdag.)

Naar en ung Pige gerne vilde se sin tilkommende Mand, skulde hun paa Slaget tolv Hellig tre Kongers Aften gaa uden for Huset og fremsige følgende Vers:

Hellige Konger tre,
lad mig i denne Nat se,
hvis Brud jeg skal være,
hvis Brød jeg skal skære,
hvis Dug jeg skal brede,
hvis Seng jeg skal rede,
med hvem jeg skal leve,
med hvem jeg skal dø.

Naar hun derpaa saa ind ad Vinduet, kunde hun se sin vordende Mand.

Om Julen i sit Barndomshjem har Voldborg fortalt:

I Dagene hen imod Jul kom Helligkrist med Kager; de var lavet af Mel og Vand, og de var gerne formet som Mand og Kone eller som Dyr og bemalet med Saft. Helligkrist kom saa i Mørkningen gennem Skorstenen og ned i Køkkenet.

Naar Mor havde fortalt, at Helligkrist vist var i Nærheden, sad min Søster og jeg i stor Forventning paa Kanapeen inde i æ Dørns. Saa gjorde Mor lidt Støj med en Stol ude i Køkkenet, og vi rykkede nærmere sammen i største Spænding, for nu kunde vi jo nok forstaa, at Helligkrist var der. — Lidt efter kom Mor ind med de Kager, som Helligkrist havde bragt, og saa kan I jo nok tænke, der var Glæde.

I Julen skulde man jo passe paa, at man ikke levede saa højt, at man ikke havde noget derefter, saa man kunde sige:

Kom Jywl, kom Jywl, kom faldera,
kom Paask', kom Paask', Guj nåj vos da.

.Naar Voldborgs Moder skulde bage, slog hun altid Kors i Dejgen og sagde: »I Jesu Kristi Navn!«

Til Slut et Par Skæmtesprog, som Voldborg brugte:

Old er i djert Es, o æ Kat i æ Dauegrye.
»Sol!« saaj æ Mand, da rej han aa en Golt.
Skovly er godt, saaj æ Dreng; han sat æbag sin Hiekjæp.

Folkeminder fra Løjt Sogn

Et Par hovres Krønneker fra Løjt

Af HANS H. TOFT, Barsmark

De boi jet Gang i Kjerkeby en gammel Smaj, hedt Knue. Hva han mee hedt, de hows Æ itt, men han bløw da oltins koldt Knu Drees. Den jer Smaj va de fejt manne Konst i, o de gær endno manne Krønneke om ham. No skal Æ prøv o fortæel, hva Æ kan hows.

De va jen Vinter, law æ Haw va telaaj, da va Knu Drees en Daw nee o stang Aal. Han fek sæ en goi Posfuld, o hen aa æ Ettemirre ga han sæ aa æ Vej ette Hjemmend.

Som han no er kommen et Stykk op ad æ Vej, seer han æ lidt længer opp et Par Karl komm gangend me æ Alkjærre aa æ Nakk; o den jen a dem va oven i æ Køf en Møllersvend, som Knue itt godt kund døj, fode han va saa tombe stoe i sin ejn Tanke. — »Noda«, sejer han Knue, o kløe sæ i æ Skeg, »no ska Æ da se, om Æ itt kund draj den stoehjarte Karl en Knap«.

I en Fart løffe han øwer aa et Torregraw æ lidt fra æ Vej, hogge Gaf aa æ Is o fær en fee Aal lest op ad æ Pos. Den klæmme han fast i æ Alkjær; o lav sind di ande Karl nær denee, stær Knu Drees o kjærne i de jer Døend, som ven han haj standen der æ heel Daw. — »Hva i al Verden gø do da dær, Knue«, øjt æ Karl o slow en Skranne op, »stange do Pajde?«

»De va ejsen sællet, ven I itt kinne Kaa o Pajde o Aal«, seje Knue, o hal i de saem æ Alkjæ op me den jær stoe Tamp aa.

De kan føsti nok væe, te di to Fyre ladt væe me o skranne, law di saa den. »Nej, saa skuld Pokkern da bejs hel te Havs, ven vi kan faa em saa nær æ By!« O di stræwet o kam øwer aa æ Torregraw. Ja, no tror Æ snar, te Æ hæ nok baade te Nare o Onnen«, saaj Knu Drees, »no kan I gjærn faa æ Rest«. Saa bandt han fo sin Pos, ønsket dem goi Fangst o trasket a. Di to ande haj saa traffelt me o stang, te di saa slet itt, hvikket smørre Grin æ Smaj han list a me.

Di staa sind læng o plust i æ Morre, o den jen vild itt gi sæ fo den an, men tesidst maatt di da gaa ved, te Knu Drees haj speel dem et slemme Puds, o da va de olleree fo sild o gaa nee aa æ Haw.

I kan tro, di bandet ledt, da di kam fobi æ Smirre o kund høre, hvor æ Aal braest i æ Pand ind ve den skidte Smaj.

*

Knu Drees kam o jet Gang fobi æ Skoel, jawn law æ Bøen va ue i æ Frikotee. Saa snar æ Dreng saam ham, skuld de jo en heel Flok hen o ha æ lidt Howre me ham.

»Ser I, I Knægte«, saaj Knue sind o prejt aa et stoe Træ, de staa j tæet ve æ Skoel, »hven I kan klar op i de Træ dær, saa vel Æ nok hoeld en Daaler aa, te Æ tør itt rest tre Gang fo aa faa jer nee, hver en jen!«

Den Daaler vild æ Dreng jo nok ha fat aa, o snar va de en heel Flok opp i æ Træ.

Knue gik sind lisaa rolle hen o rest et godt et Gang, men æ Dreng holdt jo godt ve, o dær dratt oller jen nee. — Han rest andt Gang, men æ Dreng' bløw old i æ Træ o sat o lee a æ Smaj.

Men saa stak Knu Drees æ Hinner i æ Fikk o gik hjema, i de han saaj lissaa lomsk: »No kommer Æ sind Øvermaarn o reste trirre Gang!«

*

Følgende Vise er skrevet omkring 1810 af Hans Holdt paa Dalholt til Maren Brøde fra Brøde, som havde hævet sin Troløvelse med ham. Visen har været kendt her i Sognet til op imod vor Tid:

For dig mine Taarer flyde,
endskjønt du glemmer mig,
endskjønt du voldsomt bryder
den Ed, du tilsvor mig.

Ja, sky Dalholtes Linde,
hvor jeg dit Navn udskar,
og glem de Brøde Lunde,
hvor tidt jeg med dig var.

Dig kan jeg aldrig glemme;
dit Billed følger mig,
dit Blik, dit Smil, din Stemme,
det alt omsvæver mig.

Du har igjennemboret
det Bryst, som slog for dig,
men hvad jeg dig haver svoret
skal altid angre mig.

Ro kan jeg aldrig finde,
før Graven dækker mig,
o, gid du da vilde sende
en Taare ned til mig! —

*

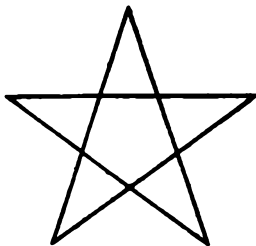
Gammel Overtro i Løjt Sogn.

Naar man kærnedede, og Smørret ikke vilde skille sig ud, troede man, at Kærnen var forhekset. Jeg husker endnu, hvordan min Moder (det maa have været i 1878) meget mod min Faders Vilje

sendte Bud efter en »klog Mand« fra Hostrupskov, da Kærningen ikke vilde lykkes. Da Manden kom, tog han en Hestesko, som han lagde i Ilden, til den var gloende, hvorefter han lagde den under Bunden af den forheksede Kærne, saa den brændte et Mærke deri. Om der blev mere Held ved Kærnen efter denne Behandling, kan jeg imidlertid ikke mere mindes.

*

Naar en Hest om Natten laa uroligt paa Stalden (man brugte Udtrykket: den »vævede«), saa troede man, at den blev redet af en Mare. For at holde Nattemaren ude af Stalden, malede man paa Bjælken et »Nattmariskors« (som vist paa Tegningen). Et saadant Kors skulde tegnes i eet Træk. Jeg har endnu i Firserne set et saadant Tegn i en Stald.

*

Paa en Gaard i Barsmark var der i min Barndom en gammel Røgter, der brugte følgende Middel til at forebygge Kalvekastning: Paa Væggen ud for Hovedet af hver Ko malede han et stort Kryds med Tjære, det var efter hans Mening et ganske ufejlbarligt Middel.

*

Naar en Ko ikke vilde blive ren efter Kælving, skulde man liste sig over til Naboen og stjæle tre Kaaltoppe, som man skulde faa Koen til at æde. Derefter skulde man tage en Rive og rive Koen tre Gange over Ryggen med den.

Hans Mikkelsens Tobaksvise

Tobak, du onde Krudt, dig højlig mange skatter,
og derfor, al den Stund, du er i Verden, patter.
Du ildesmagend' Vækst, hvor maa du være sød
for dem, som er for dig saa hjertelig i Nød.

Ja, naar en lumpen Dreng indbilder sig at være
en Karl, han denne Kunst nødvendig først maa lære,
thi hvis han ikke først kan sit Tobakkeri,
det ham umuligt er at bejle og at fri.

Han kan ved Liv og Død den Smøgen ej fordrage,
dog maa han Dag for Dag sit Legem dermed plage,
til ham det bliver sødt, hvad ham forhen var sur,
og Vanen bliver saa hos ham en ny Natur.

Saasnart en voksen Dreng, der næppe Plov kan køre.
— Især naar han til Skibs kan i en Gryde røre,
men næppe styre kan paa Ryggen den Alarm,
de mange Lopper gør — dog holder Piben varm.

Hvor stod det fordum til med vore gamle Fædre?
Holdt de af Røg og Damp? — Nej, de forstod det bedre;
de hos hverandre sad i Laug ved ærbar Snak,
og smøg ej Ræve ud med Pibe og Tobak.

Tre Buksefikker maa med Instrumenter pakkes,
dog tre forslaar kun lidt, naar der skal ret tobakkes.
Af Pibe, Pibehus, en Lomme har sin Part,
af Fyrslag, Krukke, Sten en anden fyldes snart.

Og som der tyve Gang' skal ryges, tændes, stoppes,
saa skal den lodne Hud saa af Tobak fuldproppes,
at den ej er ulig en gammel fodløs Kat.
Tænk, hvor den sølle Fikk' med den er svært beladt!

Hvor mange Hundrede har ikke Sko og Hose,
men aldrig mangle de Tobak i deres Pose.
Hvor mangan have ej en Skjorte paa sin Krop?
Men gæt: hvor meget har han vel tobakket op?

I Pattebrødre, som paa Piben altid gumler,
med eders Munde mod de Dødes Rige mumler,
hvor vil det falde tungt, naar I aftakke maa
Og Pibe og Tobak ej med paa Rejsen faa.

Litteratur om Løjt Sogn

Sprogforeningens Almanak 1898: M. Michelsen: Oldemo'sers Hovedtøj.
— *1918*: Nogle Uddrag af en gammel Notitsbog for Løjt Sogn. — *1927*: N. Hansen: Falle Lildholdt. — *1930*: Marcus Lauesen: Fra Løjt Land. — *1935*: Carl E. Johnsen: Da Barsørerne i Juli 1914 blev indsat i Aabenraa Raadhus-arrest. — *1935*: H. H. Toft: Mindeartikel over J. H. Riis.

Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte (o. 1928): Aug. Reimers: Das Kanzleigut Hökeberg und seine Besitzer seit ca. 1550.

»*Dannevirke*« 5. Juni 1860: Anmeldelse af Fr. Fischers Udgave af Hans Mikkelsens Digte.

*Hejmdal*s Julenummer 1934: Carl E. Johnsen: Gaarde og Slægter paa Barsø.

»*Hejmdal*« 12. Nov. 1932: Det nye Løjt Kirkeby.

»*Jydske Tidende*« har i Aarene 1934 og 35 bragt en Mængde hjemstavnshistoriske Artikler om Løjt Sogn af H. H. Toft, saaledes om Gaardene: Elsholm, Kopperholt, Hellet, Kragesgaard, Boesgaard, Sønderskov, Væltøft, Jakobsgaard, Elbjerg, Kjeldstoft, Dalholt, de Nørby Gaarde, Iversgaard, Paulsgaard, Drengesgaard, Rundemølle o. fl.

Hans Mikkelsens Digte, udgivet ved Frederik Fischer, Aabenraa 1860.

Jep H. Riis: Sagn, Overtro og gamle Fortællinger fra Løjt Sogn. (Aabenraa 1915.)

Sdrj. Stednavne, 6. Levering 1934.

Schlaikier: Aabenraa Søfarts Historie.

Trap: De sønderjydske Landsdele. 1930. S. 436—441.

Sydøstjylland. Turistforen. for Danm. Aarbog 1930.

Sønderjydske Maanedsskrift: I. 51, 174, 184, II. 146, IV. 95, 158, V. 96, VII. 46, VIII. 30, 85, IX. 35 ff., X. 150 ff., XI. 25 ff., 65, 132, XII. 109, 127, 158.

Sønderjydske Aarbøger 1933: H. Hejselbjerg Paulsen: Paul Hansens Dagbog fra Løjt 1740—45.

Grænsevagten, Okt. 1933.

Hans Kjær: Oldtidsminder i Aabenraa-Eggen.

J. Brodersen: Fra gamle Dage. 1912. S. 455 ff.

H. V. Clausen: Sønderjylland. En Rejsehaandbog. 6. Udgave 1932. S. 58—60.

F. Fischer: Slesvigske Folkesagn. Botillas Ring.

Det danske Gødnings-Kompagni A/S

København

Nykøbing F., Odense, Aalborg, Struer, Aarhus, Esbjerg, Sønderborg

Ældste og største
Gødningsforretning
i Danmark

Eneste Fabrikant
af Superfosfat
her i Landet.

Salgskontor for Danmark for

A/S Dansk Svovlsyre- & Superphosphat-Fabrik

Nyeboe & Nissen A/S

Maskinfabrik og Ingeniørforretning

København

NEW DEPARTURE FRIHJULSN AV

BEDST

BILLIGST

For knap 11 Øre daglig

har man 2 Gange aarligt i **Landbrugslotteriet**

Chancen for en Gevinst paa

80,000 Kroner

Lodsedler til 1. Klasse sælges i disse Dage

1/1 Seddel Kr. 1,30, 1/2 Seddel 80 Øre hos

Kollektørerne og i Hovedkollektionen Frederiksbergg. 2, Kbhv.

Bestil Christiansholms London Beckton Koks og Centralvarmecinders.

Største Varmeevne. Ringø Askeprocent. Ingen Slagger.

Leveres overalt fra 10 hl til billigste Dagspris.

A/S Christiansholms Fabriker C. 196

Fritz Heimbürger,

Juvelerer, Guld- og Sølvmedie,
Medaille- og Gravør-Værksted.

Største Leverandør af Foreningsemler og Sportspræmier.

Købmagergade 63 og 65. Telf. 7730.
København K.

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

„Sønderjydske Maanedsskrift“

Kr. 6.00 aarlig.

Hotel Kong Frederik

Vestervoldgade 25—27.

København V.

Telf. 5902.

Aktieselskabet

J. C. Modeweg & Søn

København

Ja - men

Jemas

Kaffe

smager bedst

Friskbrændt
paa egne møllestene Brandstøber
Carl Schepfer, Kbhvn. Etabl. 1896.
Egen Import.

Svendborg Dampmølle

anbefaler sine forskellige for-
trinlige Melsorter. Specielt
„Navigator“ og „Saturn“

AKTIESELSKABET

Svendborg

Øxenbjerg

Dampmølle

Svendborg.

Sønderjydske Frøforsyning

Aabenraa.

Telf. 47.

Frøleveringerne er underkastet
Statsfrøkontrollens selvvirkende
Kontrol.

Alle 1ste Kl.s Stammer føres.

Snoghøj Gymnastik- højskole Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.

5 — Vinterskole.

Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Sønderjydske Landmænds

Andels - Smørsalgforening

Sønderborg.

Aktieselskabet

Hans Pedersen & Co.

Grundlagt 1836

Østergade 16

København

Import af Kul og Koks

Telefon Central 735

Fra Morgen til Aften har De Brug for Spritfabrikkernes Produkter: Frisk Gær til Baging, Husholdningssprit til Syltning, Denatureret Sprit (Kogesprit) til Vinduespudsning, Rensning, Primusapparat og meget mere — og saa ovenpaa Anstrengelserne en »rød Aalborg« til Maaltidet og Kaffe med C. L. O. C.

AKTIESELSKABET
DE DANSKE SPRITFABRIKKER